

Mišljenje roditelja o odgoju i obrazovanju djece u jasličnim skupinama

---

Brezovec Jurinec, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:453517>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MARTINA BREZOVEC JURINEC

MIŠLJENJE RODITELJA O ODGOJU I OBRAZOVANJU
DJECE U JASLIČNIM SKUPINAMA

Diplomski rad

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Martina Brezovec Jurinec

Tema diplomskog rada: MIŠLJENJE RODITELJA O ODGOJU I OBRAZOVANJU
DJECE U JASLIČNIM SKUPINAMA

Mentor: doc. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Čakovec, veljača 2024.

ZAHVALA

Veliko hvala mojoj dragoj mentorici i prijateljici Adrijani, što je vjerovala u mene, bila podrška i „najsnažniji vjetar u leđa“ !

Hvala Nikici, na podršci, strpljenju i razumijevanju, jer znam da nije bilo lako imati i „studenticu“!

Hvala mojoj predivnoj i najdražoj djevojčici Katji!

Hvala svim mojim dragim prijateljicama koje su bile uz mene na ovom mom „studentskom“ putovanju!

Hvala „našim“ obiteljima koje su „uskakale u pomoć“ taman baš kad je zatrebalo!

Hvala vam svima koji ste bili tu uz mene!

Treba vjerovati, čuda se zaista događaju!

Sadržaj

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD.....	5
2. OBITELJ.....	6
2.1 OBITELJSKE FUNKCIJE.....	8
2.1.1 Emocionalna funkcija obitelji.....	8
2.1.2 Biološko - seksualna funkcija i reproduktivna funkcija obitelji.....	9
2.1.3 Ekonomska funkcija obitelji.....	10
2.1.4 Socijalizacijska funkcija obitelji.....	11
2.1.5 Odgojno-obrazovna funkcija obitelji.....	11
3. SUVREMENA OBITELJ	13
3.1 Oblici suvremenih obitelji	14
4. INSTUCIONALNI RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA DJECU DO 3. GODINE ŽIVOTA	16
4.1 Jaslički kurikulum	17
4.2 Prostorno- materijalno okruženje u jaslicama	18
5. ODGOJ	20
5.1 Roditeljstvo	21
5.2 Odgoj i obrazovanje u jaslicama	25
6. PRIJELAZ DJETETA RANE DOBI IZ OBITELJI U USTANOVU RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA	26
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	36
7.1. Cilj istraživanja	36
7.2. Hipoteze istraživanja.....	36
7.3. Postupak provedbe istraživanja	37
7.3.1. Uzorak sudionika istraživanja	37
7.3.2. Mjerni instrument.....	39

7.4.	Rezultati i rasprava.....	40
7.4.1.	Deskriptivni pokazatelji o iskustvima odvajanja	40
7.4.2.	Deskriptivni pokazatelji procjena o očekivanjima i iskustvima (1. krug istraživanja).....	42
7.4.3.	Deskriptivni pokazatelji procjena o očekivanjima i iskustvima (2. krug istraživanja).....	45
7.4.4.	Razlike u procjenama s obzirom na iskustva sudionika istraživanja.....	48
8.	ZAKLJUČAK.....	53
	Literatura	54

SAŽETAK

Obitelj je složena društvena pojava koja je u stalnoj interakciji sa širom društvenom zajednicom. Dijete najveći dio vremena provodi u obitelji, no današnja suvremena obitelj i roditeljstvo iskazuju i prepoznaju potrebu za institucionalnim ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem i za djecu do 3. godine života. Polazak djece u jaslice i uvođenje novih rutina može biti izazovan kako za djecu tako i za roditelje, budući da predstavlja prvo dulje odvajanja od obitelji, roditelja. Dobar odnos i kvalitetna komunikacija između roditelja i odgajatelja mogu olakšati prilagodbu djeteta na novu situaciju. Pozitivan stav roditelja i podrška mogu djetetu pomoći da se osjeća sigurno i samopouzđano u jaslicama.

Svrha ovog rada je bila istražiti očekivanja i stavove roditelja djece rane dobi u odnosu na boravak djece u jaslicama. Istraživanjem se nastojalo utvrditi koliko su roditelji djece upoznati s organizacijom i radom u jaslicama te koja su njihova očekivanja od boravka djece u njima. U istraživanju također se nastojalo utvrditi postoje li razlike u stavovima roditelja s obzirom na njihovo prethodno iskustvo s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: dijete, obitelj, roditelji, očekivanja, jaslice

SUMMARY

The family is a complex social phenomenon that is in constant interaction with the wider social community. A child spends most of his time in the family, but today's modern family and parenting express and recognize the need for institutional early care early and preschool education for children up to the age of 3. Children starting nursery and introducing new routines can be challenging for both children and parents, since it represents a long separation from family and parents. A good relationship and quality communication between parents and educators can facilitate a child's adaptation to a new situation. Parents positive attitude and support can help the child feel safe and confident in the nursery.

The purpose of this paper was to investigate the expectations and attitudes of parents of early-age children in relation to their children's stay in nursery. The research sought to determine how familiar the children's parents are with the organization and work in nurseries and what their expectations are of their children's stay there. The research sought to determine whether there are differences in parents' attitudes regarding their previous experience with early childhood and preschool education institutions.

Key words: child, family, parents, expectations, nursery

1. UVOD

Polazeći od obitelji, kao primarne i osnovne jedinice društva koja pruža okvir za emocionalnu podršku, odgoj i socijalizaciju u kojoj odrasta dijete, roditelji su ti koji određuju sam razvoj te obitelji i dinamiku življenja u njoj. Odgoj djeteta je dugotrajan, kompleksan i nepredvidiv proces koji od roditelja zahtijeva kontinuirano razmišljanje, intuitivnost, pažljivo slušanje djetetovih potreba, razumijevanje i neprestanu suradnju sa širom zajednicom. Uloga i važnost roditeljstva evoluiraju s društvenim promjenama i trendovima, pri čemu svaka promjena utječe na razvoj roditeljske uloge i odgovornosti.

Suvremena obitelj izložena je brojnim promjenama i izazovima te se ona otvara i traži podršku u široj zajednici te iskazuje potrebu za institucionalnim ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem i za djecu do 3. godine života.

U teorijskom dijelu ovog diplomskog rada definiraju se odgojno-obrazovne zajednice djeteta, koje obuhvaćaju obitelj i ustanovu. Primarno, dijete integrira s članovima obitelji koji mu pružaju sigurnost i predstavljaju ključne osobe u njegovom životu. Kada krene u jaslice, odgojitelj također postaje važna figura, provodeći s djetetom značajan dio vremena i pružajući mu podršku i sigurnost. Da bi prijelaz iz obiteljskog doma u jaslice bio što lakši, važnu ulogu imaju roditelji, odnosno njihova mišljenja i stavovi o odgoju i obrazovanju u jaslicama.

U istraživačkom dijelu rada prikazano je istraživanje provedeno u vremenskom periodu od kolovoza 2022. do svibnja 2023. Cilj istraživanja bio je utvrditi što roditelji djece rane dobi misle o odgoju i obrazovanju u jasličkim skupinama. Rezultati istraživanja pokazuju kako roditelji pozitivno procjenjuju organizaciju i odgojno-obrazovni rad u jaslicama. Istraživanjem je utvrđeno kako su iskustva s odgojno-obrazovnim ustanovama prediktor roditeljskih stavova i očekivanja.

2. OBITELJ

Obitelj se može sagledati kao kompleksnu socijalnu i društvenu jedinicu koja obuhvaća skupinu pojedinaca povezanu na različite načine. Kao takva, često predstavlja osnovnu jedinicu društva koja pruža okvir za emocionalnu podršku, odgoj i socijalizaciju. Kroz zajedničke vrijednosti i interakcije oblikuje identitet svojih članova. Unutar obitelji dijele se resursi, odgovornosti te su članovi podložni međusobnim utjecajima. Obitelj može biti i pravno definirana, a njezina struktura može varirati ovisno o društvenom i kulturnom kontekstu.

Složenost određenja obitelji navode različiti autori (primjerice Janković, Maleš) ističući kako je „Do danas je ponuđeno mnogo definicija obitelji čiji je broj vjerojatno nemoguće i odrediti s obzirom da se njome bave brojna znanstvena i stručna područja ...“ (Janković, 2008, str. 17). Maleš (2012, str. 13) pak navodi kako „je danas vrlo teško definirati obitelj upravo zbog različitih tipova koji se pojavljuju u društvu ...“. Visković (2018, str. 19) nastoji obitelj definirati širim okvirom, pa tako navodi da „Obiteljska struktura označava tako ponavljajuće obrasce interakcija koje članovi obitelji razvijaju tijekom vremena temeljem osobnih vrijednosnih orijentacija i obiteljskih normi te doživljenog i iskustvenog.“.

Osim tradicionalne obitelji s biološkim roditeljima (otac, majka i njihovo dijete/djeca), javljaju se i različiti oblici obitelji. Wise (2003, prema Maleš, 2012) navodi kako se obitelj može raspravljati kroz odnos roditelja i djece, bračni status roditelja, broj roditelja u obitelji te roditeljsku seksualnu orijentaciju. Mlinarević (2022) ih dijeli na tradicionalne obitelji, posvojiteljske obitelji, obitelji s jednim biološkim roditeljem (nastale rekonstrukcijom braka nakon razvoda), jednoroditeljske obitelji (rezultat razvoda, smrti, izvanbračne zajednice, osobne odluke o roditeljstvu bez partnera), udomiteljske obitelji, višegeneracijske obitelji, slobodne izvanbračne obitelji, istospolne i surogat obitelji, obitelji gdje jedan roditelj dulje vrijeme radi izvan mjesta stanovanja te kalendarske obitelji, gdje dijete živi s jednim roditeljem jedan dio godine, a s drugim drugi dio godine.

Neovisno o samoj definiciji obitelji, neosporno je kako je

„Obitelj središte djetetova života i njegov prvi učitelj. Dijete ovisi o svojoj obitelji u svim životnim aspektima. Ona mu pruža osnovnu egzistenciju, odgaja ga i obrazuje, poučava i usmjerava. U njoj se dijete osjeća zaštićeno i prihvaćeno, na nju se oslanja u svom tjelesnom, spoznajnom i socioemocionalnom razvoju te usvaja njene kulturne tradicije i vrijednosne orijentacije.“ (Petrović-Sočo, 1995, str. 613)

Obitelj, koja je kao prvotno bila društvena potreba, sve više prelazi u emocionalni odabir pojedinca (Maleš i Kušević, 2011), označavajući značajan društveni trend. Ova transformacija obiteljske dinamike odražava sveprisutnost autonomije i individualnosti u suvremenom društvu. Pojedinač sada sve više naglašava osobni izbor u stvaranju obitelji, pri čemu emocionalna povezanost i duboke veze postaju ključni elementi oblikovanja obiteljskih jedinica. Obitelj uključuje snažnije obiteljske veze temeljene na ljubavi i poštovanju. Obitelji koje proizlaze iz emocionalnog odabira često se ističu po prilagodljivosti, jer članovi zajednički grade svoje obiteljske identitete temeljem zajedničkih vrijednosti i ciljeva. Pristup stvaranju obitelji kao emocionalnog odabira također potiče pojedince da preuzmu veću odgovornost za vlastite životne putanje (Herrera i sur., 2020). To može rezultirati snažnijim osnaživanjem pojedinca, jer se odluke o partnerstvu i roditeljstvu donose na temelju unutarnjih emotivnih potreba. Posljedično „roditeljstvo je sve više stvar osobnog izbora pojedinaca, pri čemu su individualne potrebe i ciljevi bitniji od očekivanja okruženja.“ (Maleš i Kušević, 2011, str.42).

Međusobno povezani članovi u kompleksan sustav kao što je obitelj, zajedno oblikuju dinamiku, vrijednosti i interakcije unutar tog sustava. U teoriji Bronfenbrennera, koji je istraživao ekološki kontekst ljudskog razvoja, obitelj se promatra kao mikrosustav unutar šireg ekološkog okvira koncentričnih sustava. Ti sustavi uključuju rodbinu, prijatelje, susjede te su uklopljeni u šire socijalne jedinice poput škole, radnog mjesta roditelja, lokalne zajednice i društva. Naglašava se važnost stabilnosti mezosustava, koji predstavlja odnose unutar najbližih okolina, kao što su obitelj, vršnjaci, škola i radno mjesto (Sadownik, 2023).

U proteklim desetljećima, istraživači su proučavali obiteljske dinamike kao kompleksan sustav međusobnih odnosa (Cox i Paley, 2003; Ross i sur., 2005), koji značajno utječe na najmlađe članove obitelji, odnosno djecu. Održavanje snažnih, emocionalno poticajnih veza među obiteljskim članovima ključno je za postizanje zdrave obiteljske dinamike i pravilan razvoj djece (Cummings i sur., 2000, prema Ross i sur., 2005). No, još uvijek ostaje pitanje kako su ti odnosi strukturirani unutar obitelji, koje specifične kvalitete pojedini članovi donose u tu zajednicu te kakav utjecaj određeni odnosi između članova imaju na cjelokupnu obitelj.

2.1 OBITELJSKE FUNKCIJE

Suvremene obitelji uključuju emocionalnu podršku, odgoj i obrazovanje djece, pružanje sigurnosti i zaštite, kao i obavljanje različitih uloga koje su potrebne za funkcioniranje društva. Ove funkcije mogu varirati, ovisno o specifičnostima kulture i vremena, ali ostaju ključne za održavanje ravnoteže unutar obitelji i doprinose društvenoj koheziji. Različite funkcije su ključne za opstanak, nastanak i razvoj ove socijalne skupine, obitelji, kroz dugi tijek ljudskog društva. Glavne funkcije suvremene postmoderne obitelji oblikuju se prema njezinom stupnju razvoja i zahtjevima postavljenim od strane članova i društva. Obiteljske funkcije su pod utjecajem unutarnjih i vanjskih društvenih čimbenika i od suštinskog su značaja za pojedinca, člana obitelji te društvo u cjelini. Iako postoji niz funkcija, ovdje će se navesti neke koje pojedini autori smatraju najznačajnijima (primjerice Janković, 2008, Visković, 2018).

2.1.1 Emocionalna funkcija obitelji

Primjerice, u autoritarnim obiteljima, izražavanje vlastitih emocija unutar obitelji smatrano je neprikladnim, osim u slučaju međusobne ljubavi majke i djeteta. Danas je

važno naglašavati ljubav, jer živimo u društvu gdje njezina prisutnost opada. Obitelj pruža podršku kroz životne izazove, prateći korake djeteta od najranije dobi do odrasle dobi, pružajući potrebnu podršku u svakom trenutku. Ključna uloga emocija u obitelji je presudna za njezin nastanak i opstanak. U suvremenom društvu ističe se važnost izražavanja emocija unutar obitelji, pružajući novom životu od prvog trenutka važnost za rast i razvoj. Ljubav i povezane emocije ključne su za održavanje emocionalne ravnoteže u zreloj dobi, dok su za novorođenčad i djecu odlučujući faktor biološkog opstanka. Obitelj je jedino mjesto gdje članovi, bez ograničenja i opreza, mogu iskazivati svoje emocije. Osim zadovoljenja osobnih emocionalnih potreba, to omogućuje otvorenu komunikaciju bez straha od nerazumijevanja, sukoba ili odbacivanja. Emocionalna uloga obitelji nije samo u poticanju pozitivnih emocija, već i u kompenzaciji negativnih iz socijalnog okruženja, što značajno utječe na opću kvalitetu života svih njenih članova. Obitelj je nezamjenjiva kao izvor najveće podrške u teškim trenucima i ostavlja snažan utisak pružanjem podrške u ključnim životnim događajima (Janković, 2008).

2.1.2 Biološko - seksualna funkcija i reproduktivna funkcija obitelji

Kvalitetu odnosa čine komunikacija, poštovanje, vjernost i pažnja, ali ključna komponenta je intimnost između dvoje ljudi. Kroz održavanje spolnih odnosa, partneri jačaju emocionalnu povezanost i time podržavaju trajanje braka. Janković navodi kako je biološko-seksualna funkcija u početku bila izjednačena s reproduktivnom, dok su se kasnije ove funkcije razdvojile na onu važnu za humanu reprodukciju, i onu važnu za zadovoljavanje jedne od ljudskih potreba.

Tijekom transformacije obitelji, spolni odnosi postaju sve važniji za kvalitetu partnerskih odnosa i dugovječnost u braku ili izvanbračnim vezama. Oni više nisu samo temelj nakon sklapanja braka, već igraju ključnu ulogu u uspostavi, kvaliteti i trajanju braka. Međutim, ovaj aspekt ima nedostatak jer može dovesti do neplanirane obiteljske dinamike, osobito kada mlade osobe ulaze u spolne odnose prije osamostaljenja i

zrelosti. Suvremeno društvo, promijenivši patrijarhalni sustav, nije uspostavilo adekvatne nove regulacije za takve situacije (Janković, 2008).

Prokreacijska uloga obitelji sastoji se u proširenju obitelji, a za širu zajednicu predstavlja posebno značajnu funkciju. Održavanje zadovoljavajuće stope nataliteta bilo je ključno za njegovu održivost. Međutim, u današnjem društvu, kada se raspravlja o formiranju vlastite obitelji, većina ljudi odgađa taj korak što je više moguće. To proizlazi iz želje da ostvare uspješnu karijeru i neopterećeno provedu mladost. Mnogi razmišljaju o tome kako bi roditeljstvo moglo ograničiti njihove želje ili se ne vide u ulozi roditelja. Funkcija prokreacije u obitelji odnosi se na proširenje obitelji, a za društvo u cjelini ima poseban značaj. Iako se očekuje snažno zalaganje za održavanje povoljnih stopa prirasta stanovništva, društvo ne poduzima dovoljne korake u ključnim područjima – financijskom, socijalnom i psihološkom. To rezultira značajnim smanjenjem broja djece u modernim obiteljima. Kako bi se potaknuo natalitet, nužno je da cjelokupni sustav djeluje ujedinjeno, stvarajući atmosferu materijalne, socijalne i psihološke sigurnosti kako bi se potaknuli socijalno i psihološki uvjetovani mehanizmi reprodukcije stanovništva (Janković, 2008).

2.1.3 Ekonomska funkcija obitelji

Ekonomska funkcija obitelji ima višestruki značaj za obitelj, oblikujući uvjete za osnivanje obitelji, utječući na kvalitetu obiteljskog funkcioniranja te određujući socijalni status obitelji. U vremenima ekonomske krize, ekonomski status obitelji izravno je povezan s kvalitetom roditeljstva i ima dubok utjecaj na razvoj djece, oblikujući njihove odgojno-obrazovne uvjete i potičući razvoj financijske pismenosti kao temeljne kompetencije suvremenog čovjeka. U uvjetima dugotrajne ekonomske krize, neki roditelji se suočavaju s izazovom ekonomske skrbi za punoljetnu djecu, a ta obveza može utjecati na odluku o osnivanju nove obitelji. U takvim okolnostima, punoljetna djeca često ostaju uzdržavani članovi obitelji duže vrijeme, što može rezultirati odgađanjem formiranja vlastite obitelji (Visković, 2018).

Obiteljski zakon Republike Hrvatske (2023) navodi kako roditelji trebaju skrbiti o potrebama djece što uključuje osiguravanje uvjeta za zdrav razvoj, odgoj i obrazovanje, sukladno roditeljskim mogućnostima.

2.1.4 Socijalizacijska funkcija obitelji

Razvoj socijalnih i emocionalnih vještina djece, posebice u ranoj dobi, pod utjecajem obiteljskog okruženja, kvalitete rane roditeljske skrbi te prakse roditeljstva vezane uz emocionalne aspekte (Ornaghi i sur., 2020). Socijalizacija je blisko povezana s obitelji i može se podijeliti u dva smjera. Prvi se odnosi na socijalizaciju unutar obitelji, koja je društvena skupina organizirana da može funkcionirati samostalno, čak i bez šireg društva. Drugi smjer obuhvaća socijalizaciju novih generacija, proces oblikovanja individue i stvaranja čovjeka u svakoj novoj generaciji. Socijalizacija je sveobuhvatan proces koji traje cijeli život, a roditelji imaju ključnu ulogu od samog početka. Oni pružaju osnovna uporišta za buduće individue, koristeći se biološkim (nasljeđe) i socijalnim utjecajem tijekom odgojnog procesa. Obitelj, kroz stabilnost ličnosti odraslih i oblikovanje ličnosti djece, osigurava zdrav i siguran proces koji kulminira individuacijom - konačnim oblikovanjem jedinstvene osobnosti za svakog pojedinca. Nakon što roditelji obave svoju ulogu, ulogu preuzimaju odgajatelji, učitelji, mediji i drugi faktori. Djeca potom preuzimaju odgovornost svojih roditelja i nastavljaju ovaj proces (Janković, 2008).

2.1.5 Odgojno-obrazovna funkcija obitelji

Svi ljudski društveni sustavi poznaju pojam odgoja. Temeljne funkcije roditeljstva koje su postojale u prošlosti, poput odgojne, socio-emocionalne, osiguravanja sigurnosti i brige za tjelesno i mentalno zdravlje te prenošenje kulturnih vrijednosti, i dalje su prisutne i u suvremenom društvu (Zloković, 2023). Odgojno- obrazovna funkcija obitelji prepoznaje se kroz prenošenje određenih vrijednosti, uključujući temeljne životne

vrijednosti poput odgovornosti, poštenja, pravednosti i jednakopravnosti. U procesu odgoja i obrazovanja, gdje se prenose vrijednosti ključnu ulogu imaju obiteljske norme. Te norme predstavljaju način na koji svaka obitelj regulira svoj odnos prema različitim aspektima života, te djeca prepoznaju ponašanje roditelja kao obrazac koji i sama primjenjuju (Visković, 2018).

Obrazovanje počinje od prvih dana djetetova života. U tom kontekstu, roditelji, kao i obitelj u cjelini, imaju ulogu podržavati proces učenja djece. Kada se roditelji uključe u proces učenja i obrazovanja svoje djece, rezultat je najčešće pozitivan i poticajan. Stoga, roditelji bi trebali sudjelovati u podržavanju svoje djece u učenju, jer na taj način osiguravaju jednu od ključnih strategija koje vode prema uspješnom obrazovanju njihove djece u školi (Ceka i Muratti, 2016).

Premda su odgojno-obrazovne ustanove u jednom dijelu preuzele odgojno-obrazovnu funkciju obitelji, potrebno je naglasiti kako obitelj i dalje ima primat u odgoju, ali i obrazovanju djece.

3. SUVREMENA OBITELJ

Značajne transformacije unutar obitelji izazvao je gospodarski, moralni i socijalni kontekst suvremenog društva. Promijenile su se uloge muškaraca, žena i djece, što je rezultiralo promjenama u oblicima partnerskih i obiteljskih života, te slobodom izbora načina života. U postmodernoj obitelji, gdje dominiraju osobni interesi, istaknuta je težnja muškaraca i žena profesionalnom usponu i materijalnom blagostanju, dok se tradicionalne obiteljske vrijednosti često zanemaruju.

U kulturi individualizma može se često pronaći uzrok sukoba među partnerima i raspadu obitelji koja se suprotstavlja vrijednostima i zahtjevima zajedničkog života. Osnivanje obitelji trebalo bi se temeljiti na svjesnom ulasku u zajednicu u kojoj se ostvaruju životni ciljevi i promiču osnovne vrijednosti slobode. Maleš (2012) navodi kako težnja za neovisnošću i slobodom može dovesti do sebičnosti, slabljenja društvenih veza i konflikata, stvarajući različite partnerske i obiteljske strukture. Iz razloga osobnih interesa, članovi obitelji sve češće su suočeni s izborom između zadovoljenja vlastitih individualnih potreba i želja te obiteljskih, između zahtjeva karijere i obitelji. Primjećuje se jačanje trenda odgađanja ulaska u brak među mladima, kako bi se posvetili obrazovanju, usavršavanju i postizanju uspjeha u karijeri. To rezultira smanjenjem nataliteta, odnosno manjim brojem djece u obiteljima, ali također dovodi do porasta broja onih koji odustaju od roditeljstva. Osnivanje obitelji temelji se na namjernom ulasku u zajednicu gdje se ostvaruju zajednički životni ciljevi i promiču temeljne vrijednosti slobode. Ipak, želja za slobodom i nezavisnošću ponekad može rezultirati sebičnošću, oslabljivanjem društvenih veza te sukobima s potrebom pripadanja i suradnje (Raboteg-Šarić i sur., 2003).

Definiranje obitelji postalo je izazovno, gotovo nemoguće, zbog raznolikosti obiteljskih oblika prisutnih u današnjem društvu. Naglašava se važnost ozbiljnog znanstvenog pristupa, ističući da je bitno uzeti u obzir različitosti među obiteljima umjesto pokušavanja svrstati ih pod zajedničku definiciju. Takav pristup izjednačavanju često zanemaruje specifičnosti pojedinih tipova obiteljskih struktura (Bernardes, 1997).

3.1 Oblici suvremenih obitelji

Određeni tipovi obitelji su već dugi niz godina prepoznati, kao što su jednoroditeljske, rekonstruirane, posvojiteljske, udomiteljske obitelji, obitelji bez djece, kohabitacijske obitelji. No, u novije vrijeme pojavljuju se i drugačiji oblici, poput izvanbračnih, samačkih kućanstava, istospolnih i surogat obitelji, te kalendarskih i virtualnih obitelji (Maleš, 2012).

Obitelji s jednim roditeljem karakterizira sudjelovanje samo jednog roditelja u životu djeteta, što može podrazumijevati matrijarhalni oblik, gdje je samo majka uključena u odgoj ili patrifokalni oblik, gdje je otac na tom mjestu. Razlozi za nastanak jednoroditeljskih obitelji uključuju razvod, smrt partnera, izvanbračne zajednice, poslovne razloge ili osobnu odluku da se ima dijete bez partnera. Osobe u ovakvim obiteljima često se suočavaju s izazovima, budući da brinu o djetetu bez stalne fizičke i emocionalne podrške partnera. Jednoroditeljske obitelji često evoluiraju u rekonstruirane obitelji, gdje je samo jedan roditelj biološki povezan s djecom, a obitelj može uključivati poočima, pomajke i djecu koja nemaju zajedničke oba roditelja (Grgec-Petroci, i sur., 2013).

Rekonstruirane obitelji su one u kojima je samo jedan roditelj biološki. U ovakvim obiteljima postoje poočim ili pomajka, te djeca koja se nalaze u njima nemaju zajednička oba roditelja (Grgec-Petroci, i sur., 2013). Takve obiteljske zajednice nastaju nakon što u obitelji dođe do razvoda braka ili do smrti supružnika. U situaciji u kojoj supružnik koji se nastavio brinuti za dijete ili koji je dobio skrbništvo nad njim, odluči stvoriti novu obitelj sa novim supružnikom. Rekonstruirane obitelji za dijete mogu biti izrazito zbunjujuće i teške za prihvaćanje. Djeca koja se nalaze u takvim situacijama često imaju problem sa prihvaćanjem novog partnera, te partnerove djece ukoliko ona postoje. Stvara se novo okruženje koje je izazov kako za djecu tako i za partnere. Kako se ovakvo okruženje ne bi previše odrazilo na cjelokupnu obitelj, bitna je izravna komunikacija koja će djeci na primjeren način prikazati sve promjene i događaje u kojima će se naći (Grgec-Petroci, i sur., 2013).

Posvojiteljske obitelji odnose se na obitelj u kojoj su roditelji posvojenjem dobili dijete, a dijete posvojenjem svoje roditelje. Dijete ima pravo na odrastanje u obitelji koja ga voli, razumije i prihvaća. Posvojenje pruža djetetu priliku za rast i odgoj u sigurnom obiteljskom okruženju, istovremeno donoseći posvojiteljima iskustvo roditeljstva i stvaranja obitelji. Između djeteta i roditelja posvojitelja se stvara neraskidiv odnos srodstva te dijete preuzima prezime i sva druga prava kao biološko dijete. Za razliku od bioloških roditelja, posvojitelji su obavezni prethodno pružiti dokaze svojih roditeljskih kvaliteta. Pri izražavanju želje za posvojenjem, stručni tim centra za socijalnu skrb procjenjuje osobne karakteristike potencijalnih posvojitelja, istražuje njihove motive i stvarne razloge za posvajanje, analizira njihove obiteljske odnose, materijalne uvjete i način života. Ključne uloge posvojitelja uključuju osiguravanje djetetu osjećaja sigurnosti, dugotrajnog odnosa, pripadnosti, poticanje samopoštovanja, podršku u razvoju talenata i interesa te zalaganje za djetetove potrebe u vrtiću ili školi, poticanje socijalnih odnosa i pomoć u oblikovanju vlastitog identiteta (Grgec-Petroci, i sur., 2013).

U suvremenom društvu svjedočimo značajnim promjenama. Mladi sve više odgađaju brak, jer se boje tereta obaveza koje on nosi, gdje se brige za jednu osobu proširuju na dvije ili više. Sloboda i opuštenost mladih rastu, teži su ostvarivanju osobnih ciljeva prije nego što se odluče na korak braka. Tradicionalne granice se mijenjaju, ali obiteljski utjecaj i dalje igra ulogu. Financijska nespremnost odgađa stupanje u bračnu zajednicu, a nedostatak prilika za pristojan posao ograničava osamostaljenje pojedinca u društvu koje ne podržava lako stvaranje obitelji. Kohabitacija je životna zajednica gdje dvije osobe dijele život bez formalnog stupanja u brak. Ovaj način suživota, iako sličan u svakodnevnim iskustvima, razlikuje se u pravnim aspektima. Unatoč suvremenom društvu, takva praksa nije potpuno prihvaćena zbog tradicionalnih normi. Neke osobe teško prihvaćaju ideju zajedničkog života prije braka, često ga videći kao narušavanje tradicije i važnosti institucije braka. No, u suvremenom društvu i u mnogim razvijenim zemljama suvremena kohabitacija je toliko napredovala da je gotovo neodvojiva od braka, gdje partneri zajedno grade obitelj i odgajaju djecu, slično kao i u instituciji braka.

4. INSTUCIONALNI RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA DJECU DO 3. GODINE ŽIVOTA

Dio predškolske ustanove ili dječjeg vrtića su i jaslice koje su kao takve zadužene za odgoj, obrazovanje, njegu, brigu, skrb djece u dobi od 6 mjeseci do 3. godine života. Jaslice mogu djelovati kao samostalna predškolska ustanova ili biti u sklopu veće predškolske ustanove tj. dječjeg vrtića (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, 2023).

Potrebno je prilagoditi odgojno-obrazovni proces prema jedinstvenim potrebama svakog djeteta, s obzirom na različite faze razvoja i specifičnosti, što se očituje kroz podjelu dječjih vrtića na jaslice (6 mjeseci do 3 godine) i vrtić (3 godine do polaska u školu). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) ističe da dijete nije pasivni objekt već aktivni subjekt svog vlastitog odgoja, aktivno sudjelujući i oblikujući vlastiti život i razvoj. Pritom naglašava važnost vrijednosti i kulture tog razdoblja te potrebu da se djetetu omogući sudjelovanje u svakodnevnim promjenama okoline u vrtiću. Jasličko razdoblje ima svoju vrijednost i kulturu te djetetu treba omogućiti sudjelovanje u svakodnevnim promjenama njegovog okruženja u vrtiću. Posebna pažnja pridaje se važnosti institucijskog konteksta u ranom odgoju i razvoju djece te značaju dječjeg okruženja za njihov napredak i odgoj. Prema tome, institucijski kontekst ranog odgoja i razvoja djece nije samo mjesto gdje pružatelji usluga obavljaju svoje zadatke prema korisnicima, već se promatra kao prostor gdje se susreću djeca i odrasli te zajedno sudjeluju u raznolikim značajnim projektima (Dahlberg i sur., 1999, prema Petrović-Sočo, 2007).

Razdoblje nakon devedesetih godina prošlog stoljeća karakterizira suvremeno doba dječjih jaslica, obilježeno promjenom zakonskih odredbi koje propisuju obvezno uključivanje djece u ustanove za rani odgoj i obrazovanje već od šestog mjeseca života. Ova promjena proizlazi iz rastućih potreba roditeljskog zapošljavanja i modernog životnog stila. Kvaliteta institucijskog života, odgoja i razvoja djece ranog uzrasta u ustanovama pokazuje vidljive razlike, potaknute spomenutim razlozima. Također,

privatni i vjerski dječji vrtići te raznolike poludnevne igraonice za djecu ranog uzrasta, koje su se počele organizirati, dodatno doprinose toj raznolikosti (Petrović-Sočo, 2007). U kontekstu ustanova za rani odgoj i obrazovanje, obuhvaća se ne samo materijalno okruženje i pedagoške metode, već i odnose koji proizlaze iz međudjelovanja njenih članova. Naglašava se da ponašanje djece ovisi o tim odnosima, posebno interakcijama među djecom i njihovim odnosima s odraslima. Novija istraživanja dodatno potvrđuju važnost međusobnih odnosa i zajedničkog života u ustanovi za rani odgoj i obrazovanje, ukazujući da se kroz zajedničko sudjelovanje i dijeljenje aktivnosti u tom okruženju razvija znanje (Strozzi, 2002, prema Petrović-Sočo, 2007).

4.1 Jaslički kurikulum

Jaslički kurikulum odnosi se na kurikulum prilagođen potrebama i razvojnim fazama najmlađe djece, obično od 6 mjeseci do 3 godine, koja pohađaju jaslice. Elemente koji su i dio jasličkog kurikulumu možemo podijeliti u sljedeće cjeline kao što je razvojna prilagodba, sigurnost i njega, socijalne interakcije, senzorna stimulacija, igra i kreativnost, jezik i komunikacija, uključivanje roditelja te evaluacija i praćenje razvoja djeteta (Petrović-Sočo, 2011). Navedeni elementi naglašavaju prilagođavanje programa individualnim potrebama djece u skladu s njihovim fizičkim, emocionalnim, socijalnim i intelektualnim razvojem. Istovremeno se stavlja naglasak na sigurno i poticajno okruženje, uključujući brigu o osnovnim potrebama djeteta kao što su hranjenje, spavanje i higijena. Razvoj socijalnih vještina događa se poticanjem međusobnih interakcija između djece i odgojitelja, djece međusobno te svih ostalih odraslih osoba koje su uključene u suživot djeteta u jaslicama (spremačice, kuharice, stručna služba ...) Kod organizacije aktivnosti stvaraju se i nude poticaji koji potiču razvoj dječjih osjetila, poput dodira, sluha, vida i mirisa. Promicanjem igre kao glavnog sredstva učenja, omogućuje se djeci istraživanje i izražavanje kroz različite oblike kreativnosti. Poticanje razvoja jezičnih vještina događa se i kroz pričanje priča, pjevanje pjesmica te s interakcijom s drugom djecom i odgojiteljima. Vrlo važan segment su roditelji i njihovo uključivanje u odgojno- obrazovni proces. Kako bi kurikulum zaista bio u funkciji svako

djeteta, potrebno je redovito praćenje djetetovog napretka čime bi se kurikulum kao takav trebao prilagođavati potrebama svakog djeteta.

4.2 Prostorno- materijalno okruženje u jaslicama

Okruženje vrtića ima ključnu ulogu u učenju djece, jer utječe na njihove socijalne interakcije, atmosferu boravka te obrazovne mogućnosti. Reggio Emilia pristup naglašava važnost djece kao aktivnih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu, omogućujući im slobodu odabira aktivnosti. Maria Montessori ističe važnost prilagođenog prostora koji potiče samostalno učenje djeteta (Malaguzzi, 1998).

Sve što se nalazi u dječjem okruženju, uključujući organizaciju prostora, osvještava djeci kako se živi u tom prostoru. Materijalni poticaji koji su dostupni na primjereno visokim i otvorenim policama pokazuju im da su važni i da ih mogu koristiti samostalno (Miljak, 2015). Petrović-Sočo (2011) naglašava važnost kvalitete fizičkog okruženja, ističući da prostor potiče interakciju među djecom te bi trebao biti udoban i obiteljskog karaktera. Slunjski (2008) također naglašava da je važno da prostor što više podsjeća na obiteljski dom te stvara osjećaj ugone i dobrodošlice. Od ostalih karakteristika, nužno je da prostor omogućava kretanje i potiče neovisnost (Malaguzzi, 1998). S obzirom da je u današnjem vremenu sve više izražena institucionalizacija djetinjstva (Miljak, 2015), važno je okruženje u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Djeci je važno osigurati raznolike materijale kako bi potakli igru, tj. njihovo istraživanje i rješavanje problema. Kvalitetno okruženje potiče djecu na razvijanje hipoteze, istraživanje, eksperimentiranje i proširuje vlastitih znanja i iskustava.

Kako bi se to omogućilo, ključno je da prostor vrtića bude otvoren, potičući susrete, interakciju i odnose između svih sudionika odgojno- obrazovnog procesa (Slunjski, 2015). Okruženje u kojem dijete boravi trebalo bi biti prilagodljivo, omogućavajući organizaciju koja odgovara trenutnim potrebama i preferencijama djece i odraslih. Prostor bi trebao biti multifunkcionalni, omogućavajući njegovu kontinuiranu prilagodbu i korištenje u različite svrhe (Slunjski, 2015). Prostor organiziran prema

navedenim kriterijima treba omogućiti djeci samostalno sudjelovanje u aktivnostima, bez stalnog uplitanja ili vođenja samog odgojitelja. Također, treba poticati suradnju i interakciju među djecom u manjim grupama te omogućiti im prije svega slobodno kretanje (Budisavljević, 2015). Poželjno je organizirati prostor prema centrima aktivnosti. U tim centrima, odgajatelj može mijenjati materijale ovisno o interesima djece. Važno je uključiti djecu u planiranje materijala za centre aktivnosti, kao i potaknuti njihovo sudjelovanje u oblikovanju, planiranju i održavanju okruženja. Način organizacije centara aktivnosti, raspored u prostoru i njihov broj ovise o odgajateljima koji borave u tom prostoru, a i roditeljima, ukoliko su dionici organizacije odgojno-obrazovnog procesa. Kao što je već bilo spomenuto, ključno je da odgajatelj osigura raznovrsne poticaje koji potiču djecu na igru, istraživanje i učenje. Također, treba prilagoditi okruženje kako bi se zadovoljile individualne potrebe svakog djeteta kao i potrebe cijele skupine.

5. ODGOJ

Čovjek je biće koje se odgaja i koje odgaja. Čovjek je svjesno i samosvjesno biće koje stvara svoj svijet kao vlastiti izum, tj. kao ostvarenje uma ili duha, pri čemu i sam tek u tom svijetu, i samo u njemu, biva moguć kao čovjek (Bašić, 1999). Dijete je biće u razvoju i u procesu tog razvoja ima važnu ulogu. Dijete je društveno i misaono biće koje ima svoju biološku, psihološku, socijalnu i kulturnu strukturu, te je ujedno jedinstvena i konkretna pojava. Moguće je propitivati odnos prema autonomiji i samoodređenju djece i mladih. Ako odrasli, posebno roditelji i predstavnici pedagoških institucija, potiču samostalnost i samoodređenje te ih obvezuju na to, postoji opasnost da ta autonomija postane izvana nametnut zahtjev i norma. Takva norma može postati teret za djecu i mlade, posebice kada roditelji i pedagozi prenesu odgovornost na njih za vlastito obrazovanje i ponašanje. U suvremenom svijetu, obilježenom kompleksnošću i raznolikošću, nedostatak smjernica i vrijednosnih uporišta može ostaviti djecu bez orijentira, što može rezultirati osjećajem preopterećenosti (Bašić, 2009).

Odgaj i obrazovanje je jednako staro kao i ljudska civilizacija i čvrsto je povezano s napretkom i evolucijom društva, što je ključno za održavanje i napredak zajednice. Odgaj i obrazovanje su temelji koji su omogućili čovjeku da postane ono što jest. Ljudi svjesno, planski i sustavno oblikuju obrazovanje kako bi postigli određene ciljeve. Cilj je odgoja, a onda i obrazovanja izgraditi osobnost (Brajša-Žganec i sur. 2014) koja će, u skladu s ljudskim dostojanstvom, ispunjavati svoje obveze prema društvu.

Ljudi se rađaju kao biološki identiteti, no tek kroz interakciju s drugima postaju istinski ljudi. Ljudskost je rezultat društvenih interakcija, oblikujući se kroz proces socijalizacije. Kroz taj proces, pojedinci postaju socijalna bića, dok društva osiguravaju kontinuitet kulture iz generacije u generaciju. Ključni aspekt socijalizacije je razvoj ličnosti, koji vodi individualizaciji čovjeka (Rosić, 2005). Odgaj predstavlja evoluciju ljudskih potencijala, kao segment socijalizacije i individualizacije. Socijalizacija, kao proces formiranja ličnosti, teži postupnom suzbijanju prirodnih instinkti i egoističnih

sklonosti, promovirajući usvajanje društvenih normi i oblika ponašanja. Ona služi kao veza između pojedinca i društva, bitna za opstanak obojega.

5.1 Roditeljstvo

Obitelj, kao prva zajednica kojoj dijete pripada, ima najvažniju ulogu u poticanju optimalnog rasta i razvoja djeteta. Uvjeti i izazovi današnjeg vremena, u kojem obitelji podižu djecu, ulogu roditelja čine vrlo zahtjevnom. Dijete većinu vremena provodi u obiteljskom okruženju, gdje stječe važne kognitivne i socijalne vještine te razvija stavove, uvjerenja i vrijednosti. Kod obitelji koje odgajaju djecu u otežanim okolnostima, ta je uloga još zahtjevnija.

Obitelj, zajedno s vrtićem, školom i širom zajednicom predstavlja ključnu okolinu koja utječe na dijete. Ona je dinamički sustav u kojem svaki član ima utjecaj na ostale. Promjene u bilo kojem dijelu obitelji odražavaju se na sve članove. Obitelj teži stvaranju međuljudskih odnosa i kvalitetnih suodnosa koji će poticati mentalni, psihički i fizički razvoj pojedinca tijekom cijelog života. Međusobni odnosi unutar obitelji ključni su za zdravlje i razvoj pojedinca, dok istovremeno taj pojedinac na svoj način utječe na te odnose i na cjelokupnu obiteljsku dinamiku (Brajša-Žganec i sur. 2014).

Prijelaz u roditeljsku ulogu predstavlja izazovan period za svakoga. To je proces u kojem se osoba prebacuje iz jednog životnog stanja u drugo, a obilježen određenim životnim aspektima koji definiraju prijelaz u ulogu roditelja. Roditeljstvo obuhvaća kompleksne promjene u ulozi budućih roditelja koje se događaju u kratkom vremenskom razdoblju. Preuzimanje odgovornosti za novi život može biti izazovno i stresno za pojedince, posebno uz jasna, ali ponekad nerealna očekivanja društva. Bitno je istaknuti da iskustvo, znanje i stavovi budućih roditelja, njihova međusobna suradnja, komunikacija, partnerstvo te podrška i međusobna privrženost čine važnu ulogu u ovom procesu. Bez obzira radi li se o individualnoj ili društvenoj razini, sve sfere ljudskog djelovanja obuhvaćaju interakciju, međuovisnost, suradnju i prijenos informacija. Kada se raspravlja o ovakvom prijelazu, vidljive su mnoge promjene za buduće roditelje ili

skrbnike. Te promjene se manifestiraju na individualnoj razini za svakog sudionika u procesu, uključujući promjenu svakodnevnog života, identiteta i značenja uloge roditelja ili skrbnika. Može se opisati da je prijelaz ili tranzicija proces koji oblikuje i mijenja odnose između svih uključenih strana (Brajša-Žganec i sur., 2014). Ključni aspekt u ovom procesu je socijalni razvoj i stjecanje socijalnih vještina. Budućim roditeljima, okolina može biti od velike pomoći u poboljšanju odnosa s osobama koje susreću tijekom tranzicije. Sve to ima značajan utjecaj na kvalitetu komunikacije, prihvaćanje raznolikosti i regulaciju emocija.

Definicija roditeljstva je relativno precizna i treba je promatrati kao socijalni proces koji se odvija unutar određenog konteksta prostora i vremena. Kako se društvena zajednica mijenja, mijenjaju se i zadaci koje postavljamo pred roditelje, što rezultira promjenom definicije roditeljstva. Promjene u demografiji, povijesnim događajima, kulturnim normama i vrijednostima te evoluciji obitelji utječu na način kako razumijemo roditeljstvo i koje zadatke postavljamo pred roditelje (Klarin, 2006).

Roditeljstvo je kompleksan socijalni proces koji obuhvaća dinamičan međusobni odnos. Njegova višedimenzionalnost stvara složenost, jer se oblikuje različitim ponašanjima i vještinama koje roditelji koriste u komunikaciji s djetetom. Tijekom povijesti, uloga roditelja je evoluirala. Svaka obitelj predstavlja jedinstveni sustav s različitim povezanostima i zakonitostima, što je čini posebnom na svoj način (Wagner Jakab, 2008). Proces prijelaza u roditeljstvo obuhvaća transformaciju identiteta sudionika kako postaju roditelji. Otpornost igra ključnu ulogu u ovom prijelaznom procesu, budući da je jedna od ključnih osobina roditelja. Ona nam pokazuje zašto neki roditelji uspijevaju nadvladati velike prepreke, uporno se boreći kroz svoj put, dok drugi postaju žrtve okolnosti. Roditelji posjeduju snagu u različitim aspektima života – društvenom, ekonomskom, tjelesnom i emocionalnom. Način na koji roditelji koriste svoju psihološku i tjelesnu snagu igra ključnu ulogu u dobrobiti i razvoju djeteta. Taj način korištenja moći najviše utječe na to hoće li dijete imati priliku ostvariti svoj osobni i društveni potencijal (Juul, 2008). Budući roditelji promišljaju o svom djetetu i vlastitoj ulozi u odnosu na dijete, prihvaćajući odgoj kao izazov za koji posjeduju potrebne vještine i znanja. Nastoje neprekidno pružati djetetu važna životna zadovoljstva i osjećaj

uspješnosti. Svako dijete zahtijeva pažnju, strpljenje i vođenje odraslih, prilagođeno njihovom ritmu života, što je često sporije od suvremenog načina života, kako naglašavaju Juul i Jensen (2010).

Tijekom prijelaza u ulogu roditelja, emocije imaju važnu ulogu. One su ključni faktor koji utječe na cjelokupno funkcioniranje pojedinca i igraju ključnu ulogu u interpersonalnom životu. Svaka osoba reagira emocionalno na svoje okruženje (Jurčević-Lozanić i Kunert, 2015). Emocije obuhvaćaju vezu pojedinca s objektom ili situacijom, subjektivno mentalno stanje i izražavanje emocija. Ključna je ideja roditeljske svjesnosti o emocionalnom životu djeteta i nastojanja da se uspostavi emocionalna veza s djetetom. Mnogobrojna istraživanja ističu da zdrava obiteljska dinamika, koja uključuje zdrave odnose, otvorenu komunikaciju, metakomunikaciju, prihvaćanje i zadovoljstvo, pridonosi stvaranju zdrave obiteljske atmosfere. Interakcija između roditelja ima značajan utjecaj na emocionalni i socijalni razvoj djeteta. Kvaliteta roditeljskih odnosa igra ključnu ulogu u emocionalnom i socijalnom razvoju djeteta, a kako roditeljski odnos funkcionira može znatno utjecati na dijete. Naglašava se važnost uloge emocija u obiteljskom kontekstu za socijalni i emocionalni razvoj djeteta, dječju psihosocijalnu prilagodbu te razvoj emocionalne i socijalne kompetencije (Brajša-Žganec, 2003).

Prijelaz u roditeljstvo Brajša-Žganec (2003) objašnjava kao niz povezanih faza. Prva faza obuhvaća proces odlučivanja o roditeljstvu, gdje budući roditelji uzimaju u obzir vremenski okvir u odnosu na svoje životne planove, te se oba partnera trebaju osjećati sigurno u želji da postanu roditelji. Druga faza obuhvaća razdoblje trudnoće i poroda, kada se očekuje dolazak djeteta u obitelj. Pripreme za roditeljstvo mogu pomoći u smanjenju stresa nakon rođenja djeteta. Treća faza obuhvaća razdoblje nakon dolaska djeteta, posebno dok je dijete još novorođenče. U ovoj fazi roditelji se prilagođavaju novoj ulozi i redefiniiraju odnosa s partnerom i okolinom, a potreba za podrškom i pomoći, kako institucionalne tako i od partnera, prijatelja i obitelji, je najizraženija. Četvrta faza obuhvaća rano roditeljstvo, gdje se usklađuje privatni i profesionalni život, posebno za majke. Uspješan prolazak kroz ovu fazu ovisi o poslovnoj politici poslodavca, državnim zakonima i raspodjeli kućanskih poslova među partnerima.

Prijelaz u roditeljsku ulogu kako ističe Berk (2008) može se doživjeti kao izazov i kao prijetnja, ali i kao prilika za rast i razvoj. Da bi prijelaz u ulogu roditelja bio uspješan, važno je da svi sudionici u njoj budu aktivno uključeni. Budući roditelji trebaju uspostaviti kvalitetnu komunikaciju i suradnju. Uspješnost procesa prijelaza u roditeljsku ulogu ovisi o angažmanu roditelja i obitelji i posljedično utječe na djetetov osjećaj privrženosti.

Berk (2008) ističe kako siguran, privržen odnos predstavlja snažnu emocionalnu povezanost koju dijete ima s važnim osobama u svom životu i koja kod njega izaziva ugodu i radost kada je u njihovoj blizini. Sigurna privrženost razvija se kada skrbnici brzo, dosljedno i primjereno reagiraju na signale koje dijete šalje izražavajući svoje potrebe. Pod takvim uvjetima, dijete se osjeća zaštićeno i sigurno. Osjećaj sigurnosti u emocionalnoj vezi s nekoliko ključnih osoba u djetetovoj okolini je temelj za sve buduće odnose. Dijete stvara povjerenje u svijet i gradi pozitivnu percepciju o sebi, što rezultira snažnijim samopoštovanjem u odrasloj dobi. To dalje olakšava stvaranje bliskih odnosa u odrasloj dobi, osjećaj ugone u međuljudskim vezama i manje brige o napuštanju ili odbacivanju.

Osjećaj sigurnosti u ranom djetinjstvu smanjuje strah od odvajanja od roditelja i potiče veće istraživanje okoline te sudjelovanje u slobodnoj igri (Brajša-Žganec, 2003). Ovo predstavlja važan rani uvjet za intelektualni razvoj, motivaciju za učenje, postignuća u školi i kasniji život. U tom razdoblju, od roditelja se očekuje mnogo: zadovoljavanje individualnih potreba djeteta, podrška i razumijevanje za dijete i partnera, pažljivo praćenje i promatranje djeteta te planiranje zajedničkog života na najkvalitetniji, najsigurniji i podržavajući način. Emocionalna stabilnost male djece tijesno je povezana s karakteristikama okoline u kojoj žive, uključujući roditelje, širu obitelj i izvanobiteljsku skrb koja je im povjerena.

5.2 Odgoj i obrazovanje u jaslicama

Odgoj i obrazovanje u jaslicama usmjerava se prema cjelokupnom razvoju djeteta, obuhvaćajući sve njegove potencijale. Odgoj i obrazovanje temelji se na humanističko-razvojnoj koncepciji te na načelima zadovoljavanja djetetovih socio-emocionalnih i tjelesnih potreba, sprječavanja negativnih utjecaja, pripreme za školu te oblikovanja prostora i materijalnih uvjeta. Važno je naglasiti da odgojno-obrazovni proces u jaslicama nije univerzalan već se oblikuje, te da razvoj kvalitete prakse i kurikulumu zahtijeva dugotrajan i zahtjevan proces koji se postiže postupno i sustavno kroz zajedničko promišljanje i rad svih sudionika. Jaslice predstavljaju kompleksni sustav u kojem su svi dijelovi međusobno povezani te je stoga odgoj i obrazovanje važno promatrati ga kao cjelinu kako bi se osiguralo optimalno obrazovno okruženje za djecu (Petrović-Sočo, 2007).

Slunjski (2003) ističe kako vrtić treba omogućiti djetetu da zadovolji sve svoje *eneagramske* potrebe. Te potrebe definira kao način interakcije s odgojiteljem, materijalni prostor, jasličko okruženje te sami sadržaji djetetu stvaraju sigurnost i otvorenost za preuzimanje informacija koje dobiva od druge djece i od odgojitelja.

Kod djeteta, kao i kod samih odgojitelja su jasno uočljive potrebe kao što su:

1. Biti u pravu
2. Pomagati drugima i biti prihvaćen od drugih
3. Biti aktivan i uspješan
4. Biti svoj, poseban, drugačiji
5. Razumjeti svijet oko sebe
6. Biti siguran
7. Zabavljati se
8. Biti neovisan, autonoman
9. Biti na miru (Slunjski, 2003).

Odgojitelj vođen ovim potrebama djeteta dužan je organizirati i konceptualno provoditi odgojno- obrazovni proces u jasličkoj skupini.

6. PRIJELAZ DJETETA RANE DOBI IZ OBITELJI U USTANOVU RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Tijekom djetetove uključenosti u obrazovni sustavu, briga o djetetu je zajednička odgovornost koja uključuje i ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obitelj. Obitelj i ustanova dijele zajednički cilj - dobrobit djeteta, koji mogu postići samo kroz kvalitetnu suradnju. U suvremenom kontekstu, odgojno-obrazovne ustanove sve više potiču aktivno uključivanje roditelja u obrazovni proces. Karakteristike koje utječu na suradnju između odgojitelja i roditelja uključuju komunikaciju, podršku, donošenje odluka te poticanje dječjeg učenja i razvoja (Višnjić Jevtić, 2018). Ključnim elementom suradnje smatra se dvosmjerna komunikacija jer omogućuje razmjenu informacija između roditelja i odgojitelja kako bi se postigli postavljeni ciljevi naspram djeteta, odgojitelja i roditelja. Međutim, često se događa da komunikacija ostane jednosmjerna, pri čemu odgojitelji informiraju roditelje o aktivnostima, napretku djece i kurikulumu, dok roditelji slijede te informacije u svojem daljnjem djelovanju. Uz to, važan aspekt suradničkog odnosa je uzajamna podrška između roditelja i odgojitelja. Visković i Višnjić Jevtić (2019) navode kako je institucionalizirano djetinjstvo realnost je globalnog društva, stoga je imperativ ostvariti suradničke odnose zajednice u kojima djeca odrastaju (obitelji, dječjih vrtića i škola).

Prijelaz se može definirati kao proces promjene odgojno, obrazovnog okruženja iz obitelji u dječji vrtić i iz dječjeg vrtića u osnovnu školu (Visković i Višnjić Jevtić, 2019). Poznato je da kad se govori o takvoj prijelazu da se događaju brojne promjene za dijete i za njegovu obitelj, tj. roditelje, odnosno skrbnike. Promjene se mogu uočiti na individualnom području djeteta, od promjene dječje svakodnevice, identiteta djeteta do same uloge roditelja, odnosno skrbnika djeteta. Ujedno dolazi do promjena na području međusobnih odnosa svih sudionika u procesu tranzicije te promjena na području djetetovog okruženja.

Visković i Višnjić Jevtić (2019) prijelaze dijele u dvije skupine, okomite i vodoravne. Okomiti prijelazi obuhvaćaju promjenu od jedne odgojno-obrazovne

zajednice na drugu na različitim razinama, kao što su prijelazi iz obitelji u dječji vrtić te iz dječjeg vrtića u osnovnu školu. S druge strane, vodoravni prijelazi odnose se na prelazak iz jedne odgojno-obrazovne zajednice iste razine u drugu, kao što je situacija kada dijete prelazi iz jednog dječjeg vrtića u drugi.

Proces prijelaza obuhvaća uspostavu i promjenu odnosa među svim sudionicima uključenima u njega. Socijalni razvoj, odnosno razvoj socijalnih kompetencija, igra ključnu ulogu u tom procesu i općenito u djetetovu razvoju. Okolina u kojoj se dijete nalazi može značajno doprinijeti poboljšanju njegovih odnosa s osobama koje susreće tijekom prijelaznog razdoblja. Ova podrška ima značajan utjecaj na razvoj djetetovih socijalnih vještina, formiranje vrijednosti i stavova, te na kvalitetu komunikacije, prihvaćanje različitosti i kontrolu emocija. Bitno je da dijete razvije socijalne vještine poput tolerancije, brige za druge i nenasilnog rješavanja sukoba, te da bude upućeno u norme i pravila društvene zajednice u kojoj živi. Pojedinaac koji može efikasno koristiti poticaje iz okoline i vlastite osobne resurse kako bi postigao uspješan razvoj može zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovati u grupama, zajednicama i širem društvu kojem pripada (Katz i McClellan, 1997).

Karakteristike suradničkih odnosa između odgojitelja i roditelja ovise o kulturi okoline, ustanovi i pojedincima koji sudjeluju u tom odnosu, a uključuju dvosmjernu komunikaciju, međusobnu podršku, zajedničko donošenje odluka i poticanje zajedničkog razvoja i učenja djece (Višnjić Jevtić, 2018). Ova obilježja trebala bi predstavljati imperativ za sve sudionike u procesu prijelaza, a osobito u odnosu odgojno - obrazovna ustanova - obitelj, odnosno odgojitelj - roditelj i obrnuto.

Svakom je djetetu potrebno određeno vrijeme tijekom kojeg će se prilagoditi novoj sredini, upoznati odgojitelje i nove prijatelje. Neka se djeca prilagođavaju brže, dok je drugoj djeci potrebno duže vrijeme. Neka djeca reagiraju burnije, dok neka i ne pokazuju veće promjene u ponašanju. Promjene u ponašanju tijekom prijelaza djeteta su prolazna pojava i dobro je da roditelji budu upoznati s tim promjenama i pripremljeni na njih kako bi svome djetetu mogli pomoći u prilagodbi na novu sredinu. Kvalitetno i primjereno organizirani postupci i rituali tranzicije trebali bi poticati dječji razvoj, ublažiti strah od nepoznatog, ojačati socijalne kompetencije djece, osnažiti djecu i obitelj

te razviti nove strategije učenja (Visković i Višnjić Jevtić, 2019) Neke vještine koje su djeca već stekla u obiteljskom domu trebale bi biti od pomoći i koristiti i u jaslicama.

Kod prijelaza djeteta iz obiteljskog doma u jaslice važnu ulogu ima i sama prilagodba djeteta na jaslice. Postoje tri vrste prilagodbe koje se mogu pojaviti kod djece, a to su: laka, prilagodba srednje težine i teška prilagodba. U prilagodbu lakog tipa spadaju djeca čija stabilizacija ponašanja uslijedi već nakon deset do petnaest dana. Rezultat tome je uspostavljanje sigurne i stabilne emocionalne veze s roditeljima dok je reakcija na novu, nepoznatu situaciju normalna. Prilagodba srednje težine traje malo duže od lake, a promjene u ponašanju se stabiliziraju trideset dana nakon boravka u skupini. Najduže traje teški tip prilagodbe. Ovaj tip je jako naporan i dugotrajan, kako za roditelje tako i za djecu. Može potrajati i duže od šest mjeseci, a razlozi mogu biti različiti, učestali izostanci iz skupine zbog bolesti, nepovoljna obiteljska situacija, nedovoljna zrelost djeteta i slično (Mladen-Coha, 2007).

Djeca prvi put doživljavaju dugotrajno odvajanje od roditelja i dolaze u kontakt s nepoznatim osobama, što često rezultira otporom i nezadovoljstvom. Ova promjena može poremeti ustaljene rutine djece i zahtijeva prilagodbu na novu situaciju. Osim odvajanja od roditelja, djeca se suočavaju s mnoštvom nepoznatih ljudi i prostora, što dodatno povećava njihov strah i stres, te može izazvati traumatsko iskustvo. Na početku, djeca ne razumiju zašto su se našla u novoj okolini i osjećaju se nesigurno, uplašeno i bespomoćno. Proces prilagodbe ovisi o faktorima kao što su podrška roditelja i obitelji, emocionalna veza djeteta te interakcija s odgojiteljem (Petrović-Sočo, 2007). Kod prilagodbe, ključna je komunikacija između roditelja i stručnjaka u ustanovi. Roditelji i odgajatelji bi trebali uspostaviti suradnju i razmjenjivati informacije o djetetu, izbjegavajući bilo kakvo natjecanje među sobom. Ako dijete primijeti neprijateljski stav roditelja prema odgajatelju, moglo bi to otežati njegovo prilagođavanje na novu okolinu (Mladen-Coha, 2007).

Odgajatelji se u ovom periodu obavljaju različite zadatke kao što su: upoznavanje roditelja i djece, zadovoljavanje individualnih potreba svakog djeteta, pružanje podrške i razumijevanja kako djeci tako i roditeljima, praćenje i promatranje djeteta te vođenje bilješki, planiranje prostora, igara, aktivnosti, itd. U suštini, odgajatelj

djeluje kao posrednik koji filtrira emocije, potrebe i ponašanja kako djece tako i roditelja. U Tablici 1. (Žerjav, 2019) opisane su specifičnosti prilagodbe koje bi trebale pomoći roditeljima u razumijevanju prijelaza iz obitelji u jaslice, te posljedično omogućiti bolju podršku sjetetu.

Tablica 1. Specifičnosti prilagodbe (Žerjav, 2019)

SPECIFIČNOSTI	RAZLOG
Mlada djeca – dugotrajnija prilagodba	Što su djeca mlađa, vjerojatno je da će proces prilagodbe biti osjetljiviji i vjerojatno dugotrajniji, zbog straha djeteta od odvajanja od majke
Pretjerano zaštićena djeca – dugotrajnija prilagodba	Tzv. „razmažena“ djeca (koja su stalno bila u centru pažnje roditelja i drugih skrbnika) mogu izrazito otežano prilagođavati na život u dječjem vrtiću, jer u vrtiću djeca takvu pretjeranu pažnju više ne mogu imati
Odložene tegobe adaptacije	Ne treba se začuditi kada nakon prividno brze i uspješne prilagodbe dijete odjednom počne pokazivati odbojnost prema vrtiću, ili biva plačljivo, negativistično, agresivno... Riječ je o mogućim „zakašnjelim“ tegobama adaptacije; dijete se jednostavno u prvo vrijeme kontroliralo, jer je mislilo da je boravak u vrtiću nešto što se neće često ponavljati, a kasnije je shvatilo da je odlazak u vrtić postao dio njegove svakodnevice, što ga je naknadno „užasnilo“
„Nezgodniji“ temperament djeteta – dugotrajnija prilagodba	Tzv. „teško odgojiva djeca“ mogu se teže i prilagođavati na život u vrtiću. Također, povučeniija djeca mogu se dugotrajnije prilagođavati ili pak imati odložene teškoće adaptacije. Tzv. Djeca s posebnim potrebama mogu imati vrlo različit ritam i trajanje adaptacijskog procesa.

Glavni cilj prilagodbe je razvijanje komunikacije i socio-emocionalne veze između djeteta i odgajatelja. Emocionalna stabilnost male djece je često uvjetovana okolinom u kojoj žive, koja obuhvaća ne samo roditelje već i proširenu obitelj, vanjsku skrb u koju je dijete povjereno (poput, jaslica, vrtića) te širu zajednicu.

Djeca često razvijaju zdrave i privržene odnose s nekoliko osoba iz svog okruženja, uključujući i odgojitelje u jaslicama, no ti odnosi obično imaju sekundarnu razinu privrženosti u odnosu na roditelje. Stoga je važno da odnos između odgojitelja i djeteta posjeduje sve karakteristike sigurnog i privrženog odnosa. Siguran i privržen odnos označava snažnu emocionalnu vezu koju dijete razvija s ključnim osobama u svom životu, što mu pruža osjećaj zadovoljstva i radosti kada je u njihovoj prisutnosti.

U stresnim situacijama, komunikacija s tim osobama može pružiti utjehu djetetu. Sigurna privrženost nastaje kada odrasla osoba, koja brine o djetetu, prepoznaje signale koje dijete šalje kako bi izrazilo svoje potrebe, te na njih odgovara brzo, dosljedno i primjereno. U takvom okruženju, dijete se osjeća sigurno i zaštićeno. Ovaj osjećaj sigurnosti u emocionalnoj vezi s malim brojem osoba iz djetetove okoline postavlja temelje za sve kasnije odnose. On potiče razvoj povjerenja u svijet, pozitivnu sliku o sebi, odnosno razvoj samopoštovanja. To kasnije u životu olakšava povezivanje s drugima, stvaranje ugodnih međuljudskih odnosa te smanjuje strah od napuštanja i sl. Osjećaj zaštite i sigurnosti u ranom djetinjstvu potiče manji strah od odvajanja od roditelja te potiče veće istraživanje okoline i aktivno sudjelovanje u slobodnoj igri. Ovo predstavlja rani temelj za intelektualni razvoj, motivaciju za učenje, postignuća u školi i budući život (Berk, 2008).

Novija istraživanja iz neuroznanosti pružaju nam uvid u to kako se odnosi privrženosti odražavaju na razvoj mozga kod male djece. Kako ističe Siegel (2001), u prvim godinama života formira se mnogo veza između živčanih stanica pod utjecajem različitih podražaja iz okoline poput svjetlosti, zvuka, dodira, promjena položaja i kretanja. Odrasli skrbnik pruža ove podražaje kroz svakodnevne aktivnosti kao što su hranjenje, mazanje, nošenje, smijanje, umirivanje, uspavljivanje, igranje i slično. Nedostatak odgovarajućih stimulacija u ključnim razdobljima može dovesti do nedostatka formiranja takvih neuralnih veza ili puteva, što rezultira nedovoljnom zrelošću mozga. Budući da se u ranom razvoju najviše razvijaju dijelovi mozga koji su odgovorni za emocionalno iskustvo, empatiju, intuiciju, osjećaj identiteta i sl., osobe koje nisu razvile sigurne i bliske odnose u djetinjstvu mogu imati poteškoća u socijalnim interakcijama kasnije u životu. To može uključivati nedostatak razumijevanja osjećaja,

potreba i misli drugih ljudi, kao i pretjeranu percepciju okoline kao prijeteće, što može otežati suočavanje s izazovnim situacijama i otežati uspostavu zdravih odnosa s drugima.

Kada djeca u jaslicama ne doživljavaju odgojitelja kao osobu od povjerenja s kojom se mogu emotivno povezati, posebno u odsutnosti roditelja ili slične osobe, često će pokazati znakove protesta i uzbuđenja. Ako ta bliska osoba nije brzo dostupna, djetetov osjećaj opasnosti i straha može se pojačati. Ovaj osjećaj dodatno se intenzivira u okruženju koje dijete percipira kao nepoznato. Ako dijete ne doživljava odgojitelja kao blisku osobu, neće ga moći umiriti, što može rezultirati rastućim uzbuđenjem djeteta i manifestacijom ponašanja karakterističnih za situacije borbe za preživljavanje. Česta izloženost situacijama koje dijete doživljava kao opasne i u kojima se osjeća bespomoćno može uzrokovati psihičku traumu različitog stupnja ozbiljnosti, ovisno o percepciji te opasnosti. Kod djece u jaslicama, ovakav stres često rezultira blagim promjenama u raspoloženju i ponašanju, što se često tumači kao prilagodba na novo okruženje (Bowlby, 2007).

Geoffroy i sur. (2006) navode da se kvaliteta rane skrbi za djecu može se odrediti na temelju dvaju elemenata:

1. neposrednog iskustva boravka u jaslicama, što se ogleda u kvaliteti odnosa s odgojiteljem, količini edukativne igre, faktorima sigurnosti i zdravlja, te
2. institucionalne strukture, npr. broja djece u odgojnim skupinama, odnosa broja djece i broja odgojitelja, izobrazbe odgojitelja, opreme vrtića te kvalitete programa.

Međutim, mnoga znanstvena istraživanja pokazuju da je odgojitelj ključni faktor u kvaliteti skrbi u jaslicama, te bi trebao biti empatičan i brižan, s posvećenim pristupom individualnim potrebama, preferencijama i interesima svakog djeteta. Također, važno je da bude osjetljiv na jezik i kulturu djece iz različitih pozadina, te da potiče empatiju i suradnju među djecom, kao i poučava nenasilno rješavanje sukoba. Odgojitelj bi trebao primjenjivati pozitivne metode discipliniranja, kao što su objašnjavanje, preusmjeravanje pažnje, postavljanje pravila ili korištenje alternativnih aktivnosti

umjesto kritike, sramljenja ili kažnjavanja. Aktivno komuniciranje s djecom i poticanje njihovog sudjelovanja u komunikaciji također su važni. Kad odgojitelj ne pruži utjehu djetetu koje je emocionalno uznemireno ili ga prisili da sudjeluje u grupnim aktivnostima koje mu ne odgovaraju, može se povećati razina stresa kod djece tijekom boravka u jaslicama.

Kada djeca prvi put dolaze u jaslice, važno je osigurati roditeljima sve potrebne informacije i pozvati ih da posjete vrtić kako bi vidjeli gdje će njihovo dijete provoditi vrijeme. Također, roditeljima treba naglasiti da se očekuje njihovo sudjelovanje u organizaciji te da su uvijek dobrodošli u skupini. Bitno je da roditelji dobiju dobar dojam o odgojitelju kao stručnoj osobi koja je uvijek dostupna i otvorena za pitanja. Ako odgojitelj ne zna odgovor na neko pitanje, bit će sposoban usmjeriti roditelje, no ključna je kontinuirana komunikacija.

Postupci za olakšavanje dolaska djeteta u vrtić, smanjenje separacijske anksioznosti i ublažavanje negativnih učinaka narušene svakodnevne ravnoteže:

1. Postupno uvođenje djeteta u skupinu s početno kraćim boravkom i postupnim produžavanjem vremena (prilagođen individualnim potrebama).
2. Dopuštanje prisutnosti roditelja u odgojnoj skupini prema potrebi djeteta, uz fleksibilno određivanje trajanja prisutnosti.
3. Suradnja oba odgojitelja i usklađivanje njihovih aktivnosti kako bi se pružila podrška djetetu.
4. Pružanje kvalitetne skrbi tijekom razdoblja odvajanja od roditelja, uključujući prihvaćanje djeteta, izražavanje emocionalne topline i brige, poticanje funkcionalnih interakcija, pravovremeno zadovoljavanje potreba djeteta te osiguravanje uvjeta za slobodno izražavanje djetetovih spontanijeh ponašanja.
5. Intenzivna komunikacija i dogovaranje zajedničkih aktivnosti između odgojitelja, roditelja i ostalih djelatnika vrtića, posebno stručnih suradnika (Stokes Szantton, 2005).

Na temelju reakcija djeteta na proces separacije, roditelj zajedno s odgojiteljima planira sljedeći dan prilagodbe, uzimajući u obzir odgovarajući vremenski interval. Važno je istaknuti da redoviti dolasci djeteta u vrtić tijekom prilagodbe mogu olakšati taj proces jer dijete postaje upoznat s novim načinom života, stvarajući vezu između doma i vrtića. Optimalno trajanje boravka djeteta u vrtiću tijekom prilagodbe, koje se prilagođava djetetovim reakcijama, određuju roditelji i odgojitelji kao tim, uz individualne varijacije za svako dijete. Kako bi se olakšao prijelazni period potrebno je, osim djeci, dati podršku i roditeljima. Žerjav (2019) je izradila smjernice za roditelje (Tablica 2) kojima je nastojala osigurati tu podršku.

Tablica 2. Smjernice za roditelje (Žerjav, 2019)

POŽELJNO JE ...	NIJE POŽELJNO ...
<p>Potrebno je već u rujnu ili listopadu (početkom nove pedagoške godine) dovesti dijete u vrtić – kako bi novopridošla djeca prvo vrijeme provela zajedno, te bi im na taj način moglo biti lakše, jer su i druga djeca u istoj situaciji</p>	<p>Dovoditi dijete nakon nekoliko mjeseci, kad su se ostala novopridošla djeca već prilagodila. Djecu dovesti u odgojnu skupinu baš u isto vrijeme (u danu) kao i nekolicina drugih roditelja; to onemogućuje odgojitelje da se individualno posvete djetetu.</p>
<p>Uputno je da prvih dana dijete u vrtiću boravi kratkotrajnije a prilagodba treba biti postupna (npr. sat vremena prvog dana, potom 2-3 sata drugog dana itd.). Tako se dijete postupno upoznaje s prostorom, drugom djecom, odgojiteljima. U pogledu stupnjevitosti produljivanja boravka u vrtiću, bitna je interakcija s odgojiteljima. Ritam i brzina adaptacije različiti su za svako pojedino dijete.</p>	<p>Pokušavati da dijete doživi „express“ prilagodbu tako da ga se „baci u vatru“, tj. ostavi odmah u vrtiću cijelog dana. U tom slučaju dijete može doživjeti šok te stvoriti negativan odnos prema vrtiću. Ne komunicirati s odgojiteljem o tome kako on procjenjuje potrebni ritam i kvalitetu adaptacije djeteta. Vlastite procjene „od oka“ mogu biti posve pogrešne.</p>
<p>Uopće bi vrijeme dolaska djeteta u vrtić ili iz vrtića trebalo prilagoditi djetetu, ali i ritmu življenja djece u vrtiću. Dolazak je najpogodniji neposredno prije ili neposredno nakon doručka, a odlazak - kada većina djece odlazi iz dječjeg vrtića kući (sličan ritam s većinom djece olakšava i socijalizaciju djeteta).</p>	<p>Dovoditi dijete u vrtić i odvoditi iz vrtića u različito vrijeme, što bitno može otežati adaptaciju djeteta, a posebno njegovu socijalizaciju i uklapanje u grupu djece.</p>
<p>Prosječno trajanje procesa prilagodbe na vrtić ili jaslice iznosi oko 15-ak dana. Međutim, ne treba se zabrinjavati kad ovaj period potraje i dulje: pojedina djeca su katkad izuzetno osjetljiva pri promjeni ritma života i životnih uvjeta.</p>	<p>Očekivati da će trajanje adaptacije slijediti „uobičajena“ pravila. Ne treba očekivati trajanje i ritam procesa prilagodbe „po receptu“. Značajne su individualne razlike djece.</p>
<p>Dopušteno je da roditelji prvih dana prilagodbe djeteta borave u prostoru odgojne skupine svog djeteta; međutim, poželjno je da s djetetom roditelji borave što kratkotrajnije (dok se dijete ne zaigra i uspostavi pozitivne kontakte s drugom djecom). Obavezno ispuniti obećanja dana djetetu. Bitan je stalan kontakt s odgojiteljem i interakcija dijete-roditelj-odgojitelj.</p>	<p>Duljim boravkom roditelja u odgojnoj skupini može se otežati adaptacija djeteta; dijete se može naviknuti na boravak u vrtiću, ali samo u prisustvu roditelja. Osim toga, dulji boravak roditelja jednog djeteta u odgojnoj skupini otežao bi i prilagodbu novopridošle djece. Nije dobro dijete lagati da će roditelj doći, a onda ne ispuniti to obećanje.</p>
<p>Omogućiti djetetu da donese u vrtić igračku ili predmet od kuće uz koji je posebno vezano.</p>	<p>Zabranjivati mu da donosi bilo što od kuće.</p>

*****

Prijelaz iz obiteljskog okruženja u jaslice predstavlja ključnu fazu u životu djeteta, s utjecajem na njegov emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj. Ovaj prijelaz pruža priliku za stvaranje novih odnosa, razvoj samostalnosti i učenje važnih vještina koje će dijete koristiti tijekom cijelog života. Istovremeno, predstavlja i izazov za roditelje, odgajatelje i društvo u cjelini. Stoga su važna istraživanja ovog prijelaznog razdoblja. Kroz istraživanje, možemo identificirati najbolje prakse, razvijati smjernice i pružati resurse koji će olakšati tranziciju djeteta u jaslice. Također, istraživanje nam pomaže prepoznati potrebe roditelja u ovom osjetljivom razdoblju te pridonosi razvoju programa podrške za cijelu obitelj. U konačnici, fokusiranje na prijelaz iz obitelji u jaslice ima dugoročne pozitivne implikacije za djetetov razvoj i dobrobit. Kroz suradnju između svih dionika, možemo stvoriti inkluzivno i poticajno okruženje koje podržava svako dijete u njegovom putovanju prema samostalnosti i uspješnom sudjelovanju u širem društvu.

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

7.1. Cilj istraživanja

Cilj provedenog istraživanja bio je istražiti očekivanja i stavove roditelja djece rane dobi u odnosu na boravak djece u jaslicama. Istraživanjem se nastojalo utvrditi koliko su roditelji djece koja su u pedagoškoj godini 2022./2023. kretala u jaslice upoznati s organizacijom i radom u jaslicama te koja su njihova očekivanja od boravka djece u njima. U istraživanju se nastojalo utvrditi postoje li razlike u stavovima roditelja s obzirom na njihovo prethodno iskustvo sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

7.2. Hipoteze istraživanja

HG: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo iskustvo sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

H1: Pretpostavlja se da se roditelji uglavnom imaju pozitivna očekivanja od boravka njihove djece u jaslicama.

H2: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo osobno iskustvo kao polaznika ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

H3: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo prethodno iskustvo kao roditelja sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

H4: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama prije polaska djece u jaslice i nakon prijelaznog perioda.

7.3. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje provedeno u vremenskom periodu od kolovoza 2022. do svibnja 2023. godine obuhvaćalo je kvantitativnu istraživačku paradigmu. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika i odvijalo se dva puta. Prvi anketni upitnik uručen je sudionicima istraživanja na pripremnom roditeljskom sastanku organiziranom za roditelje djece koja u rujnu 2022. prvi puta kreću u jaslice. Drugi anketni upitnik uručen im je na roditeljskim sastancima u svibnju 2023., nakon što su njihova djeca kontinuirano polazila jaslice te se moglo zaključiti da je prijelazni period završen. Upitnike je roditeljima podijelila autorica istraživanja. Nakon ispunjavanja upitnika, roditelji su ga odložili na za to predviđeno mjesto kako bi se izbjegla mogućnost identificiranja sudionika istraživanja.

Sudionici su istraživanju pristupili anonimno i dobrovoljno, te su bili informirani da u svakom trenu mogu odustati od istraživanja. Nitko od sudionika nije iskoristio tu mogućnost.

7.3.1. Uzorak sudionika istraživanja

Uzorak sudionika (Tablica 3.) istraživanja čine roditelji djece koja su u rujnu 2022. prvi puta kretala u jaslice (N=62). U istraživanju su sudjelovali sudionici u dobi od 22 do 43 godine, pri čemu je prosječna dob ispitanika 32.5 godina (M=32,50; SD=4,44). Istraživanjem je utvrđeno da od ukupnog broja ispitanika samo jedan, odnosno 1,6% (f=1), sudionik ima završen poslijediplomski studij. Njih 41,9% (f=26) ima srednju stručnu spremu, a 35,5% (f=22) sudionika ima visoku stručnu spremu.

Većina sudionika u uzorku su žene (80,6%, f=50). Svi sudionici u uzorku su biološki roditelji djetetu na koje se odnose podatci u upitniku. Pri tome su većina majke (82,3%, f=51).

Gotovo polovica sudionika istraživanja (46,8%, f=29) ima dvoje djece, dok samo jedno dijete ima njih 38,7% (f=24). Troje i više djece ima 14,6% (f=9) sudionika istraživanja. Sudionici su ispunjavali upitnik za djecu koja su u kolovozu 2022. imala od 12 do 30 mjeseci, odnosno prosječno 18,42 mjeseci (M=18,42; SD=5,02).

Tablica 3. Struktura uzorka u odnosu na nezavisne varijable

Nezavisna varijabla	Elementi	Postotak sudionika istraživanja iz ukupnog uzorka (N=62)
Spol roditelja	žensko	80,6
	muško	19,4
Veza s djetetom	majka	82,3
	otac	17,7
Obrazovanje roditelja	osnovna škola	8,1
	srednja stručna sprema	41,9
	preddiplomski studij	12,9
	diplomski studij	35,5
	poslijediplomski studij	1,6
Broj djece u obitelji	1	38,7
	2	46,8
	3	8,1
	4 ili više	6,5

Procjenjujući prethodno iskustvo s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Tablica 4.), većina sudionika istraživanja (71%, f=44) i sami su pohađali ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanju i gotovo tri četvrtine (72,6%, f=45) ih procjenjuje kako imaju pozitivna prethodna iskustva. Trećina sudionika (32,3%, f=20) navela je kako su im starija djeca pohađala jaslice i svi navode (100%, f=20) kako imaju pozitivno iskustvo s jaslicama.

Tablica 4. Prethodna iskustva sudionika istraživanja s ustanovama RPOO

Iskustvo	Elementi	Postotak sudionika istraživanja iz ukupnog uzorka (N=62)
Uključenost roditelja u ustanove RPOO kao polaznika	da	71
	ne	29
Osobna iskustva roditelja kao polaznika ustanova RPOO	pozitivna	72,6
	negativna	3,2
	drugo	24,2
Uključenost starije djece u jaslice	jesu	32,3
	nisu	24,5
	nemam stariju djecu	43,5
Iskustva roditelja s boravkom starije djece u jaslicama	pozitivna	32,3
	negativna	1,6
	nemam iskustva s jaslicama	66,1

7.3.2. Mjerni instrument

U svrhu ovog istraživanja konstruiran je anketni upitnik pod nazivom *Očekivanja i stavovi roditelja u odnosu na boravak djece u jaslicama*. Anketni upitnik sastoji se od

četiri dijela. Prvi dio upitnika uključuje pitanja o sociodemografskim karakteristikama ispitanika (spol, dob, obrazovanje, veza s djetetom, dob djeteta koje kreće u jaslice, broj djece u obitelji). Drugi dio upitnika odnosi se na pitanja o prethodnom iskustvu sudionika istraživanja s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (jesu li pohađali ustanovu, kakva iskustva su pri tom imali, je li im starije dijete pohađalo jaslice te iskustva s time). Treći dio upitnika činila su pitanja o iskustvima odvajanja djeteta koje kreće u jaslice i pripremi za isto. Na ova pitanja sudionici su odgovarali upisujući ili odabirući odgovor koji odgovara njihovom statusu.

Četvrti dio upitnika sadrži 36 tvrdnji o očekivanju i stavovima roditelja u odnosu na boravak djece u jaslicama. Za drugi krug istraživanja ove tvrdnje dopunjene su sa dvije dodatne koje se odnose na neposredna iskustva s boravkom djece u jaslicama. Sudionici istraživanja procjenjivali su stupanj slaganja s ponuđenim tvrdnjama na petostupanjskoj skali Likertovog tipa. Pri tome je 1 značilo uopće se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – slažem se, a 5 – u potpunosti se slažem. Pouzdanost korištenog mjernog instrumenta utvrđena je primjenom Cronbach alfa koeficijenta i iznosi .953 ($\alpha = .953$) za cijeli instrument.

7.4. Rezultati i rasprava

7.4.1. Deskriptivni pokazatelji o iskustvima odvajanja

S obzirom na planirani polazak djeteta u jaslice nastojalo se utvrditi kakva su dosadašnja iskustva djeteta s odvajanjem od bliskih osoba. Rezultati (Tablica 5.) pokazuju kako tek se manji broj djece nije nikada odvajao od majke (6,5%, $f=4$) ili oca (8,1%, $f=5$). Pri tome većina djece (61,3%, $f=38$) tek malo negoduju kod odvajanja, no moguće im je preusmjeriti pažnju. Sudionici istraživanja navode da im je teško odvajati se od djeteta kad ono negoduje (61,3%, $f=38$), dok njih 14,5% ($f=9$) tvrdi da im je gotovo uvijek teško odvajati se.

Polazeći od pretpostavke da je razgovor s odgojiteljima temelj pripreme za uspješan prijelaz iz obitelji u jaslice, iznenađuje činjenica da gotovo tri četvrtine sudionika (72,6%, f=45) istraživanja nije upoznalo buduće odgojitelje svog djeteta, a njih 11,63% nije bilo u prilici s njima razgovarati (f=7). Svega 16,1% (f=10) sudionika razgovaralo je sa budućim odgojiteljicama o djetetu. Ovi rezultati su u suprotnosti s istraživanjem Visković i Višnjić Jevtić (2019) koje naglašavaju da je međusobno informiranje i suradnja svih sudionika ključ za uspješne prijelaze.

Tablica 5. Iskustva odvajanja

Iskustvo		Postotak sudionika istraživanja iz ukupnog uzorka (N=62)
Učestalost odvajanja djeteta od majke	nikad (majka je čitavo vrijeme s djetetom)	6,5
	rijetko (jednom u mjesec dana ili rjeđe)	27,4
	često (jednom ili više puta tjedno)	43,5
	svakodnevno	22,6
Učestalost odvajanja djeteta od majke	nikad (majka je čitavo vrijeme s djetetom)	8,1
	rijetko (jednom u mjesec dana ili rjeđe)	19,4
	često (jednom ili više puta tjedno)	41,9
	svakodnevno	30,6
Djetetove reakcije kod odvajanja	nema posebnih reakcija (nastavlja se baviti aktivnostima kojima se i prije bavilo, zadovoljno je)	22,6
	malo negoduje (malo se uznemiri, „zove“ osobu koja je otišla, no lako mu se preusmjeri pažnja na druge aktivnosti)	61,3
	burno (plače, teško ga je umiriti)	12,9
Teškoće (roditelja) pri odvajanju od djeteta	ne	24,2
	samo onda kad dijete negoduje	61,3
	gotovo uvijek	14,5

Premda rezultati pokazuju da djeca imaju iskustva s odvajanjem, zabrinjava podatak da većina roditelja ipak ima teškoće pri odvajanju od djeteta. Istraživanja pokazuju da je strah od odvajanja čest u ovom ključnom razvojnem razdoblju te da ovaj strah odražava pozitivne i negativne oblike roditeljskih stavova (Jreisat, 2023). Potrebno je naglasiti da roditeljski stavovi imaju veliku važnost i posebnu ulogu u procesu odgoja i pripremi djeteta za život.

7.4.2. Deskriptivni pokazatelji procjena o očekivanjima i iskustvima (1. krug istraživanja)

Sudionici istraživanja izražavaju visoki stupanj slaganja s ponuđenim tvrdnjama ($M=3,84 - 4,79$) (Tablica 6.). U potpunosti se slažu kako očekuju da će *dijete usvojiti neka nova znanja i vještine tijekom boravka* ($M=4,79$; $SD=0,41$) te da će *osamostaliti u radnjama i aktivnostima primjerenim njegovoj dobi* ($M=4,74$; $SD=0,48$). Također prepoznaju profesionalnu ulogu odgojiteljice i smatraju da odgojiteljice *moraju biti upoznate s obiteljskim funkcioniranjem* ($M=4,77$; $SD=0,46$), *mogu savjetovati roditelja o odgoju djeteta* ($M=4,77$; $SD=0,46$), te su iste *savjete spremni prihvatiti* ($M=4,74$; $SD=0,44$). U potpunosti se slažu da je važno uspostaviti suradničke odnose ($M=4,74$; $SD=0,51$) i kvalitetnu komunikaciju ($M=4,56$; $SD=0,69$) s odgojiteljicama. Slažu se da je važno razgovarati ($M=4,47$; $SD=0,74$) i upoznati odgojiteljice s navikama djeteta ($M=4,48$; $SD=0,65$) prije nego ono krene u jaslice. S obzirom na stupanj slaganja vezano uz komunikaciju s odgojiteljima prije polaska djeteta u jaslice, upitno je zbog čega roditelji nisu inicirali razgovore.

Ovakvi rezultati mogu ukazivati na roditeljsku percepciju odgojno-obrazovne ustanove kao mjesta koje predstavlja dopunu njihovom roditeljskom odgoju. S obzirom na to da nisu dvojili u procjeni ni jedne od tvrdnji moguće je zaključiti da su otvoreni za suradnju s ustanovom.

Tablica 6. Očekivanja i stavovi roditelja o boravku djeteta u jaslicama prije polaska

Tvrdnje	Min	Max	M	SD
Očekujem da će moje dijete usvojiti neke nove vještine i znanja za vrijeme boravka u jaslicama.	4	5	4.79	0.41
Smatram da odgojiteljice moraju biti upoznate s našim obiteljskim funkcioniranjem.	3	5	4.77	0.46
Smatram da mi odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu može da ti korisne savjete o odgoju djeteta.	3	5	4.77	0.46
Smatram da prostor (namještaj, didaktički poticaji) sobe dnevnog boravka u jaslicama mora biti prilagođen uzrastu djeteta.	3	5	4.74	0.48
Očekujem da će se moje dijete osamostaliti u jaslicama u aktivnostima i radnjama primjerenim njegovoj dobi (npr. kod hranjenja, odlaska na tutu/školjku, oblačenja...).	3	5	4.74	0.48
Važno mi je s odgojiteljicama uspostaviti suradničke odnose.	3	5	4.74	0.51
Spreman/a sam prihvatiti savjete od strane odgojiteljica o odgoju djeteta.	4	5	4.74	0.44
Važno mi je s odgojiteljicama uspostaviti međusobno povjerenje.	3	5	4.73	0.52
Upoznat/a sam s činjenicom o tome koji sve stručnjaci rade u vrtiću i kojima se mogu obratiti za pomoć.	3	5	4.71	0.49
Očekujem da se odgojiteljice prema svoj djeci ponašaju jednako (primjerice hrane ih, uspavljaju).	2	5	4.68	0.59
Važno mi je znati radno vrijeme odgojne skupine mog djeteta.	4	5	4.68	0.47
Spreman/a sam prihvatiti savjete od strane odgojiteljica o razvoju djeteta.	3	5	4.68	0.54
Smatram da se kao roditelj trebam odazvati na roditeljske sastanke.	3	5	4.65	0.55
Očekujem da će odgojiteljice utješiti moje dijete zagrljajem ili uzimanjem u naručje ako za to postoji potreba.	3	5	4.63	0.55
Smatram da se kao roditelj trebam odazvati na individualne razgovore.	1	5	4.56	0.76
Očekujem da odgojiteljice dokumentiraju razvoj mog djeteta kako bih mogle procijeniti njegove jake strane.	2	5	4.56	0.63
Važno mi je s odgojiteljicama uspostaviti kvalitetnu	2	5	4.56	0.69

komunikaciju.				
Očekujem da odgojiteljice „nauče“ moje dijete pjesmice.	3	5	4.52	0.65
Smatram da je važno upoznati odgojiteljice s navikama mog djeteta prije nego ono krene u jaslice.	3	5	4.48	0.65
Smatram da je važno razgovarati s odgojiteljicama o mojem djetetu prije nego što dijete krene u jaslice.	2	5	4.47	0.74
Važno mi je znati raspored rada odgojiteljica u skupini mog djeteta.	3	5	4.47	0.67
Očekujem da me se kontinuirano informira o odgojno-obrazovnom procesu (načinom rada) u skupini.	3	5	4.48	0.67
Važno mi je upoznati odgojiteljice djeteta prije nego što dijete krene u jaslice.	1	5	4.45	0.86
Smatram da dijete svakodnevno mora boraviti na otvorenom (terasa, dvorište).	2	5	4.45	0.82
Od odgojiteljica svakodnevno, kod dolaska po dijete, očekujem kratke informacije o djetetu (da li je jelo, spavalo, što je radilo taj dan).	3	5	4.39	0.64
Upoznat/a sam s načinom prilagodbe djeteta na boravak u jaslicama.	2	5	4.37	0.85
Spreman/na sam odgojiteljicama pomoći u dokumentiranju razvoja mog djeteta.	1	5	4.37	0.87
Upoznat/a sam s načinom rada u jaslicama (primjerice ritmom dana u skupini, vrstama aktivnosti).	1	5	4.24	0.98
Očekujem da će odgojiteljice imati moje dijete čitavo vrijeme pod nadzorom.	1	5	4.21	0.89
Upoznat/a sam s brojem upisane djece u skupini.	1	5	4.15	1.01
Očekujem da odgojiteljice nahrane moje dijete kako bi bile sigurne da je ono sito.	1	5	4.11	0.91
Očekujem da odgojiteljice uvažavaju da je svako dijete drugačije i ima drugačije potrebe.	1	5	4.11	0.96
Važno mi je znati koliko ima upisane djece u skupini.	1	5	4.08	0.95
Smatram da mi odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu može da ti korisne savjete o razvoju djetata.	1	5	4.02	1.06
Volio/voljela bih se na primjerene načine u dogovoru s odgojiteljicama uključiti u odgojno-obrazovni proces skupine (primjerice igra s djecom, čitanje priča).	1	5	4.00	1.01
Smatram da se djeca trebaju boraviti na otvorenom neovisno o vremenskim uvjetima.	1	5	3.84	0.98

7.4.3. Deskriptivni pokazatelji procjena o očekivanjima i iskustvima (2. krug istraživanja)

Procjene u drugom krugu istraživanja također pokazuju visok stupanj slaganja s ponuđenim tvrdnjama ($M=4,84 - 3,69$). Iznimka je tvrdnja o uključivanju roditelja u odgojno-obrazovni proces za koju su sudionici zauzeli neutralan stav ($M=3,31$; $SD=1,29$). Ovaj rezultat može upućivati da roditelji nisu sigurni o oblicima ili količini uključivanja u sam proces. Jednako tako može značiti i da nisu sigurni jesu li načini uključivanja bili primjereni. Unatoč visokom stupnju slaganja potrebno je razmisliti o ekstremnim rezultatima kod pojedinih tvrdnji. Primjerice jedan dio sudionika nije siguran jesu li upoznali odgojitelje svog djeteta i uopće se ne slažu s tvrdnjom da su upoznati sa profilom stručnjaka koji rade u vrtiću. Također jedan dio ispitanika uopće se ne slaže s načinom prilagodbe djeteta na boravak u jaslicama. S obzirom na to da je riječ o kvantitativnom istraživanju, ono ne daje mogućnosti za dublju analizu ili dodatno pojašnjenje ovih odgovora. Moguće je pretpostaviti da je primjerice riječ o teškoj adaptaciji ili pak da su roditelji nezadovoljni samim tijekom prilagodbe. Također, jedan dio roditelja se ne slaže da im je odgojiteljica dala savjete o razvoju/odgoju djeteta. Ovakav stav ne mora nužno upućivati na izostanak podrške od strane odgojitelja, već je moguće da roditeljima savjeti nisu bili potrebni.

Premda ovi podatci ponovo ukazuju na otvorenost većine roditelja na suradnju i prihvaćanje ekspertize odgojitelja, moguće je da bi dodatna istraživanja doprinijela dubljem razumijevanju očekivanja roditelja od odgojno-obrazovne ustanove.

Tablica 7. Očekivanja i stavovi roditelja o boravku djeteta u jaslicama nakon prijelaznog perioda

Tvrdnje	Min	Max	M	SD
Smatram da je važno razgovarati s odgojiteljicama o mom djetetu.	4	5	4,84	0,37
Upoznao/la sam odgojiteljice svog djeteta u jaslicama.	3	5	4,76	0,47
Upoznat/a sam s radnim vremenom odgojne skupine mog djeteta.	3	5	4,73	0,49
Odgojiteljice tješe moje dijete zagrljajem ili uzimanjem u	3	5	4,71	0,52

naručje ako za to postoji potreba.				
Smatram da odgojiteljice uvažavaju da je svako dijete drugačije i ima drugačije potrebe.	3	5	4,68	0,51
Smatram da su odgojiteljice „naučile“ moje dijete nekakve pjesmice.	3	5	4,66	0,54
Smatram da dijete svakodnevno mora boraviti na otvorenom (terasa, dvorište).	3	5	4,66	0,57
Smatram da je prostor (namještaj, didaktički poticaji) sobe dnevnog boravka u jaslicama prilagođen uzrastu djeteta.	3	5	4,65	0,58
Moje dijete je usvojilo neke nove vještine i znanja za vrijeme boravka u jaslicama.	3	5	4,65	0,52
Smatram da su odgojiteljice nahranile moje dijete kako bi bile sigurne da je ono sito.	3	5	4,63	0,61
Redovito sam se odazivao/la na roditeljske sastanke.	1	5	4,63	0,77
Smatram da je važno upoznati odgojiteljice s navikama mog djeteta.	3	5	4,61	0,55
Odgojiteljice se prema svojoj djeci ponašaju jednako (primjerice hrane ih, uspavljaju).	3	5	4,61	0,61
Zadovoljan/na sam s načinom prilagodbe djeteta na boravak u jaslicama.	1	5	4,56	0,76
Moje dijete se osamostalilo u jaslicama u aktivnostima i radnjama primjerenim njegovoj dobi (npr. kod hranjenja, odlaska na tutu/školjku, oblačenja...).	3	5	4,56	0,69
Smatram da su odgojiteljice imale moje dijete čitavo vrijeme pod nadzorom.	3	5	4,56	0,59
Smatram da odgojiteljice razumiju da moje dijete ima pravo na loš dan.	3	5	4,56	0,69
Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la međusobno povjerenje.	2	5	4,56	0,64
Od odgojiteljica sam svakodnevno, kod dolaska po dijete, dobio/la kratke informacije o djetetu (da li je jelo, spavalo, što je radilo taj dan).	2	5	4,56	0,74
Smatram da mi je odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu dala korisne savjete o odgoju djeteta.	1	5	4,55	0,80
Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la kvalitetnu komunikaciju.	2	5	4,52	0,74
Upoznat/a sam s brojem upisane djece u skupini.	2	5	4,50	0,70
Upoznat/a sam s činjenicom o tome koji sve stručnjaci rade u vrtiću i kojima se mogu obratiti za pomoć.	1	5	4,48	0,84

Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la suradničke odnose.	2	5	4,48	0,72
Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o razvoju djeteta.	1	5	4,47	0,84
Smatram da mi je odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu dala korisne savjete o razvoju djeteta.	1	5	4,45	0,82
Upoznat/a sam s načinom rada u jaslicama (primjerice ritmom dana u skupini, vrstama aktivnosti).	2	5	4,45	0,69
Smatram da odgojiteljice uvažavaju da se roditeljsko mišljenje razlikuje od odgojiteljskog.	2	5	4,44	0,72
Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o odgoju djeteta.	1	5	4,44	0,86
Smatram da su odgojiteljice dokumentirale razvoj mog djeteta kako bih mogle procijeniti njegove jake strane.	2	5	4,40	0,82
Upoznat/a sam s rasporedom rada odgojiteljica u skupini mog djeteta.	1	5	4,26	1,02
Redovito sam se odazivao/la na individualne razgovore.	1	5	4,21	1,04
Kontinuirano sam informiran/na o odgojno- obrazovnom procesu (načinom rada) u skupini.	1	5	4,10	0,97
Smatram da su odgojiteljice upoznate s našim obiteljskim funkcioniranjem.	2	5	4,02	0,86
Važno mi je znati koliko ima upisane djece u skupini.	1	5	3,81	0,96
Smatram da djeca trebaju boraviti na otvorenom neovisno o vremenskim uvjetima.	1	5	3,69	1,17
Pomogao/la sam odgojiteljicama u dokumentiranju razvoja mog djeteta.	1	5	3,69	1,17
Uključio/la sam se na primjerene načine, u dogovoru s odgojiteljicama, u odgojno-obrazovni proces skupine (primjerice igra s djecom, čitanje priča).	1	5	3,31	1,29

Na temelju deskriptivnih pokazatelja očekivanja i stavova roditelja o boravku djeteta u jaslicama moguće je prihvatiti prvu hipotezu koja je glasila: *Pretpostavlja se da se roditelji uglavnom imaju pozitivna očekivanja od boravka njihove djece u jaslicama.* Rezultati u oba kruga istraživanja pokazuju kako se roditelji slažu s tvrdnjama vezanim za očekivanja od boravka djece u jaslicama.

7.4.4. Razlike u procjenama s obzirom na iskustva sudionika istraživanja

Kako bi se utvrdilo postoje li razlike u procjenama tvrdnji s obzirom na prethodno iskustvo sudionika s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja korišten je t-test. Prethodno iskustvo definirano je kao osobno iskustvo sudionika istraživanja kao polaznika ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odnosno iskustvo sudionika istraživanja kao roditelja (starijeg) djeteta koje polazilo jaslice.

Primjenom t-testa nije pronađena statistički značajna razlika u procjenama sudionika istraživanja koji su polazili ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i onih koji ih nisu polazili.

Istovremeno, iskustvo sudionika istraživanja kao roditelja (starijeg) djeteta koje polazilo jaslice pokazalo se značajnim samo kod jedne tvrdnje. Pronađena je statistički značajna razlika ($t=-2,67$, $p=,01$) u procjeni tvrdnje *Smatram da je važno upoznati odgojiteljice s navikama mog djeteta prije nego ono krene u jaslice*. Pri tome sudionici čija djeca nisu ranije polazila jaslice izražavaju veći stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom. Za ostale tvrdnje nije pronađena statistički značajna razlika.

Sudionici su osim prethodnog iskustva, stjecali i iskustvo s ustanovom tijekom prijelaznog perioda i procesa prilagodbe novoupisanog djeteta. Stoga je bilo opravdano istražiti postoje li razlike u procjenama očekivanja i stavova prije polaska djeteta u jaslice i nakon završetka prijelaznog perioda. Za utvrđivanje razlika procjena u 1. i 2. krugu istraživanja korišten je t-test (Tablica 8.).

Tablica 8. Razlika u procjenama sudionika istraživanja prije polaska djeteta u jaslice i nakon završetka prijelaznog perioda

Tvrđnje	t	p
Smatram da je prostor (namještaj, didaktički poticaji) sobe dnevnog boravka u jaslicama prilagođen uzrastu djeteta.	1,02	,310
Smatram da dijete svakodnevno mora boraviti na otvorenom (terasa, dvorište).	-1,65	,102
Smatram da djeca trebaju boraviti na otvorenom neovisno o vremenskim uvjetima.	0,75	,455
Upoznat/a sam s načinom rada u jaslicama (primjerice ritmom dana u skupini, vrstama aktivnosti).	-1,37	,174
Smatram da je važno razgovarati s odgojiteljicama o mom djetetu.	-3,53	,001
Smatram da je važno upoznati odgojiteljice s navikama mog djeteta.	-1,19	,235
Važno mi je znati koliko ima upisane djece u skupini.	1,61	,111
Kontinuirano sam informiran/na o odgojno- obrazovnom procesu (načinom rada) u skupini.	2,58	,011
Moje dijete je usvojilo neke nove vještine i znanja za vrijeme boravka u jaslicama.	1,74	,085
Moje dijete se osamostalilo u jaslicama u aktivnostima i radnjama primjerenim njegovoj dobi (npr. kod hranjenja, odlaska na tutu/školjku, oblačenja...).	1,66	,099
Odgojiteljice se prema svojoj djeci ponašaju jednako (primjerice hrane ih, uspavljaju).	0,60	,552
Smatram da su odgojiteljice imale moje dijete čitavo vrijeme pod nadzorom.	-2,62	,010
Odgojiteljice tješe moje dijete zagrljajem ili uzimanjem u naručje ako za to postoji potreba.	-0,84	,405
Smatram da su odgojiteljice „naučile“ moje dijete neke pjesmice.	-1,36	,178
Smatram da su odgojiteljice nahranile moje dijete kako bi bile sigurne da je ono sito.	-3,72	,000
Smatram da odgojiteljice uvažavaju da je svako dijete drugačije i ima drugačije potrebe.	-4,10	,000
Smatram da su odgojiteljice dokumentirale razvoj mog djeteta kako bih mogle procijeniti njegove jake strane.	1,22	,225
Pomogao/la sam odgojiteljicama u dokumentiranju razvoja mog djeteta.	3,66	,000
Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la kvalitetnu komunikaciju.	0,38	,708
Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la međusobno povjerenje.	1,54	,127
Smatram da odgojiteljice uvažavaju da se roditeljsko mišljenje razlikuje od odgojiteljskog.	2,75	,007
Smatram da sam s odgojiteljicama uspostavio/la suradičke odnose.	-0,79	,429
Od odgojiteljica sam svakodnevno, kod dolaska po dijete, dobio/la kratke informacije o djetetu (da li je jelo, spavalo, što je radilo taj dan).	0,69	,491
Redovito sam se odazivao/la na roditeljske sastanke.	-0,47	,640
Redovito sam se odazivao/la na individualne razgovore.	3,90	,000

Smatram da su odgojiteljice upoznate s našim obiteljskim funkcioniranjem.	6,13	,000
Smatram da mi je odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu dala korisne savjete o odgoju djeteta.	-3,15	,002
Smatram da mi je odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu dala korisne savjete o razvoju djeteta.	1,81	,073
Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o razvoju djeteta.	2,23	,028
Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o odgoju djeteta.	2,18	,032

Analizom rezultata utvrđene su statistički značajne razlike u procjenama pojedinih tvrdnji. Pri tome sudionici nakon prijelaznog perioda izražavaju veći stupanj slaganja sa slijedećim tvrdnjama:

- *Smatram da je važno razgovarati s odgojiteljicama o mom djetetu* ($t=-3,53$; $p=,001$).
- *Smatram da su odgojiteljice nahranile moje dijete kako bi bile sigurne da je ono sito* ($t=-3,72$; $p=,000$).
- *Smatram da odgojiteljice uvažavaju da je svako dijete drugačije i ima drugačije potrebe* ($t=-4,10$, $p=,000$).
- *Smatram da mi je odgojiteljica kao profesionalac u svom poslu dala korisne savjete o odgoju djeteta* ($t=-3,15$; $p=,002$).

Ovi rezultati mogu upućivati da roditelji prije nego što je dijete krenulo u jaslice nisu u potpunosti mogli razumjeti ulogu odgojiteljice o odgoju i skrbi za dijete. Moguće je da su sudionici zbog stečenog iskustva mogli procijeniti odnos odgojiteljice prema djeci i roditeljima. Premda je riječ o slaganju s ponuđenim tvrdnjama, stoga se one upućuju na stavove sudionika, moguće je da su zbog stečenog iskustva sudionici promijenili stavove.

Istovremeno, nakon prijelaznog perioda, sudionici izražavanju statistički značajni niži stupanj slaganja nego prije sa slijedećim tvrdnjama:

- *Kontinuirano sam informiran/na o odgojno- obrazovnom procesu (načinom rada) u skupini* ($t=2,58$; $p=,011$).

- *Smatram da su odgojiteljice imale moje dijete čitavo vrijeme pod nadzorom* ($t=2,62$; $p=,010$).
- *Pomogao/la sam odgojiteljicama u dokumentiranju razvoja mog djeteta* ($t=3,66$; $p=,000$).
- *Smatram da odgojiteljice uvažavaju da se roditeljsko mišljenje razlikuje od odgojiteljskog* ($t=2,75$, $p=,007$).
- *Redovito sam se odazivao/la na individualne razgovore.* ($t=3,90$; $p=,000$)
- *Smatram da su odgojiteljice upoznate s našim obiteljskim funkcioniranjem* ($t=6,13$; $p=,000$).
- *Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o razvoju djeteta* ($t=2,23$; $p=,028$).
- *Prihvatio/la sam savjete od strane odgojiteljica o odgoju djeteta* ($t=2,18$; $p=,032$).

S obzirom na kvantitativne pokazatelje nije moguće zaključiti koji su razlozi doprinijeli ovim procjenama. Moguće je da su očekivanja roditelja od boravka djece u jaslicama, te posljedično odnosa s odgojiteljima razlikovala od stvarnosti. Moguće je da roditelji ne razumiju metode dokumentiranja, stoga svakodnevne razgovore ili fotografije o djetetu ne percipiraju kao nešto značajno. Roditelji, premda se slažu s tvrdnjama o prihvaćanju savjeta od strane odgojiteljica, ipak ih procjenjuju nižim stupanjem slaganja nego prije stvarne suradnje. Ovakve procjene mogu upućivati da roditelji nisu imali potrebe ili prilike za prihvaćanje savjeta u onoj mjeri u kojoj su ih očekivali.

S obzirom na to da su u istraživanju sudjelovali roditelji djece, bilo bi zanimljivo istražiti mišljenje i stavove odgojitelja te usporediti ove dvije perspektive. Također, za dublje razumijevanje fenomena bilo bi potrebno provesti dodatna istraživanja kvalitativnog tipa.

Istraživanjem razlika u procjenama sudionika s obzirom na njihovo iskustvo nastojalo se provjeriti hipoteze:

H2: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo osobno iskustvo kao polaznika ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

H3: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo prethodno iskustvo kao roditelja sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

H4: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama prije polaska djece u jaslice i nakon prijelaznog perioda.

Rezultati istraživanja pokazali su da nije nađena statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo osobno iskustvo kao polaznika ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, stoga se hipoteza 2 odbacuje. Rezultati istraživanja razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo prethodno iskustvo kao roditelja sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u procjeni jedne od ponuđenih tvrdnji stoga se hipoteza 3 djelomično prihvaća. Istraživanje stavova roditelja o boravku djece u jaslicama prije polaska djece u jaslice i nakon prijelaznog perioda pokazalo je kako postoji statistički značajna razlika za 12 od razmatranih 31 tvrdnji stoga se hipoteza 3 prihvaća.

Posljedično, ovim istraživanjem utvrđeno je kako postoje statistički značajne razlike u procjenama sudionika s obzirom na njihovo iskustvo s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja stoga se prihvaća glavna hipoteza: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja o boravku djece u jaslicama s obzirom na njihovo iskustvo sa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

8. ZAKLJUČAK

Na temelju provedenog istraživanja moguće je zaključiti kako se sudionici istraživanja slažu s tvrdnjama o odgojno-obrazovnom procesu u jaslicama i suradničkim odnosima s odgojiteljima djece. Jednako tako, rezultati istraživanja pokazuju kako su roditeljska iskustva s jaslicama prediktori stavova o boravku djece u jaslicama, za razliku od osobnog iskustva roditelja kao polaznika ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Posljedično, prihvaćene su 1., 3. i 4. hipoteza, dok je druga hipoteza odbačena. Time se potvrđuje ključna hipoteza: Postoji statistički značajna razlika u roditeljskim stajalištima o djetetovu boravku u jaslicama, s obzirom na njihovo iskustvo s ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Istraživanje stavova i mišljenja roditelja o jaslicama omogućuje dublje razumijevanje njihovih potreba i očekivanja vezanih uz dječje vrtiće. Dobiveni rezultati mogu pružiti osnovu za unaprjeđenje postojećih odnosa i programa ili razvoj novih programa usmjerenih na zadovoljavane potreba kako roditelja tako i djece. Primjerice, mogu se iskoristiti za unapređenje odgojno-obrazovnog procesa ili uvođenje dodatnih aktivnosti koje podržavaju razvoj djece te suradnju i partnerske odnose. Rezultati istraživanja mogu pomoći odgojno-obrazovnim ustanovama u marketinškim aktivnostima kako bi privukli nove roditelje te zadržali postojeće.

Literatura

- Bašić, S. (1999). Odgoj. U: A. Mijatović, H. Vrgoč, A. Peko et al. (ur.), *Osnove suvremene pedagogije* (str. 177-201). Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: Kričičko razmatranje. *Educational Sciences/Odgojne Znanosti*, 11(2), 27-44.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Panezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Hrvatsko psihološko društvo.
- Bolwby, R. (2007). Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them. *Attachment & Human Development*, 9(4), 307 – 319. <https://doi.org/10.1080/14616730701711516>
- Budisavljević, T. (2015). *Kako oblikovanjem okruženja razvijati suvremeni kurikulum. Dijete, vrtić, obitelj*, 21(79), 26-28.
- Ceka, A., & Murati, R. (2016). The Role of Parents in the Education of Children. *Journal of Education and practice*, 7(5), 61-64.
- Cummings, E. M., Davies, P. T. (1995). The impact of parents on their children, An emotion security hypothesis. *Annals of Child Development*, 10, 167-208.
- Grgec-Petroci, V., Lacković, Lj., Maleš, D. (2012). *Obitelji se razlikuju. Obiteljski centar grada Zagreba*.
- Herrera, S. G., Porter, L., & Barko-Alva, K. (2020). *Equity in school–parent partnerships: Cultivating community and family trust in culturally diverse classrooms*. Teachers College Press.
- Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu. Etcetera*.

- Jreisat, S. (2023). Separation Anxiety among Kindergarten Children and its Association with Parental Socialization. *Health Psychology Research, 11*.
<https://doi.org/10.52965/001c.75363>
- Jull, J. (2008). *Život u obitelji: Najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Naklada Pelago.
- Jull, J. (2011). *Vaše kompetetntno dijete*. Naklada Pelago.
- Jurčević-Lozančić, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U: D. Maleš (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 153-176). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Jurčević Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktični izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, 10(2)*, 39-48.
- Katz, L. G., McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije: uloga odgajateljica i učiteljica*. Educa
- Malaguzzi, L. (1998). History, Ideas, and Basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini. U: Edwards, C. P., Gandini, L., Forman, G. (ur.), *The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Approach, Advanced Reflections* (str. 49-97). Ablex Publishing.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18(67)*, 13-15.
- Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. SM Naklada.
- Mladen Coha, S. (2007). Adaptacija djeteta u novoj sredini i postupci odgajatelja. *Bjelovarski učitelj, 1-2*, 32-35.

- Mlinarević, V. (2022). Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20(1), 133-144.
- Obiteljski zakon*. (2023). Narodne novine 156/23. Republika Hrvatska.
- Ornaghi, V., Conte, E., & Grazzani, I. (2020). Empathy in toddlers: The role of emotion regulation, language ability, and maternal emotion socialization style. *Frontiers in psychology*, 11, 586862. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.586862>
- Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje*. Mali profesor.
- Petrović-Sočo, B. (2011). Razvoj instrumenata za procjenu kvalitete ustanova ranog odgoja i obrazovanja. *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 241-255.
- Sadownik, A. R. (2023). Bronfenbrenner: Ecology of human development in ecology of collaboration. U A. R. Sadownik, A. Višnjić-Jevtić (ur.) (*Re) theorising More-than-parental Involvement in Early Childhood Education and Care* (str. 83-95). Springer International Publishing.
- Slunjski, E. (2003). *Devet lica jednog odgajatelja/roditelja*. Mali profesor.
- Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić zajednica koja uči*. Spektar Media.
- Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša., A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Priručnik za odgojitelje*. Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Stokes Szanton, E. (2005). *Kurikulum za jaslice. Razvojno-primjereni program za djecu od 0 do 3 godine*. Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

- Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelji. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 159(3), 269-290.
- Višnjić Jevtić, A. (2018). Suradnički odnosi odgajatelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: A. Višnjić Jevtić, I. Visković (ur.) *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima* (str. 77 - 110). Alfa.
- Wagner Jakab, A., Cvitkovic, D. (2006.): Some Features and Differences between Parents of Students with Special Needs and Typical children in Croatia, *The Journal of the International Association of Special Education*, Vol 7., No.1, 47.-56.
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*. (2023). Narodne novine 101/23. Republika Hrvatska.
- Zloković, J. (2023). Izazovi i perspektive u promicanju osnaživanja obitelji. U J. Zloković (ur), *Oснаživanje obitelji* (str. 3 – 24). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Žerjav, A. (2019). *Kako olakšati prilagodbu djeteta na jaslice/vrtić*. Dječji vrtić Cvrčak. <https://dv-cvrcak.hr/kutak-za-roditelje/>

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)